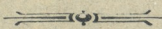

მხედრული

ქ ა რ თ ვ ე ლ ი უ ნ კ ე რ თ ა კ ა ვ შ ი რ ი ს ო რ გ ა ნ ო

1930 წ.

ივნისი

პარიზი

შ ი ნ ა ა რ ს ი :

ბრძოლა დიდგორთან —	ენ—გურ
სამხარო მოქმედებანი მთაში —	ნ. თოხაძე
ქვეითი ჯარი —	ვ. ნა—ლი
ნავთისათვის ბრძოლა მსოფლიო ომში —	ბ. ვარდანი
უცხოეთის სამხედრო ლიტერატურიდან —	ლ. მ.

ქ ა რ თ ვ ე ლ ი უ ნ კ ე რ თ ა კ ა ვ შ ი რ ი ს ო რ გ ა ნ ო

პარიზი, ივნისი 1930 წ.

№ 5

Paris, June 1930.

ბ რ ძ ო ლ ა ღ ი ღ ზ ო რ თ ა ნ

1121 წ. აგვისტოს 14-ს.

თავის წიგნში („ჯვაროსანთა დროიდან“ — ოთხი საისტორიო ნარკვევი. პარიზი, 1929 წ.) ბ-ნი ზ. ავალიშვილი არკვევს ისტორიულ მოვლენებს, რომელთა მიხედვით საქართველო მოსჩანს მსოფლიოდან. ერთს ასეთ საერთაშორისო ხასიათის ისტორიულ მოვლენას ეხება ნარკვევი „გარშემო ერთის ომისა“, რომელშიაც განხილულია სელჩუკ-თურქმან-არაბთა კოალიციისა და დავით II შორის მომხდარი ომი, რომელიც დაიწყო 1121 წ. 14 აგვისტოს, გაგრძელდა რვა დღე და დათავდა — დიდგორიდან ქ. ანისამდე მუსლიმანთა სრული ამოწყვეტით.

ეხლა შეიძლება დასახელებულ იქნას ამ ომის გამომწვევი მიზეზები: უმთავრესად ისინი გამომდინარეობენ საქართველოს მაშინდელი პოლიტიკური მდგომარეობიდან და მისწრაფებიდან.

ქართველი ერის ბედის მუდელი დავით აღმაშენებელი იყო დიდი პოლიტიკური მოღვაწე და სახელმწიფო ადამიანი, და ამავე დროს, უდიდესი სარდალი. ქვეყნის მპყრობელის ბუნებაში ერთად მოთავსებული ეს ორი ნიჭი საშვალებას აძლევდა მას მახვილით განეხორციელებია სინამდვილეში თავისი ეროვნული მიზნები. მის მიზანს შეადგენდა: — ტფილისის საამიროს დამხოზა და თურქების ბატონობისა; ნ დედაქალაქის განთავისუფლება, თურქთა ძალებისგან ტერიტორიის გაწმენდა; სახელმწიფო საზღვრების გამაგრება და შემდეგ კავკასიური პოლიტიკის წარმოებით საერთაშორისო ხაზებზე შესაფერი პოზიციის დაჭერა.

ამ მიზნების განხორციელებაში დავით II ხელს უწყობდა წინააღმდეგობის მოწოდებით, რომელთა გასწვრივ მას მოუხდა მოღვაწეობა. სწორედ იმ დროს დაიწყო მუსლიმანთა ძლიერების შიგნიდან რღვევა და ამავდროულად ფრანგ ჯვაროსნებმა, იერუსალიმის აღებისა [1099] და სირია პალესტინაში სამთავროების დაარსების შედეგად, შექმნეს მათ წინააღმდეგ ძლიერი ფრონტი.

დავით II კარგად გამოიყენა ეს მდგომარეობა. შექმნა თუ არა სახელმწიფო ძალა, შეუდგა ჯვაროსნების განთავისუფლებას და გამაგრებას. ტფილისის დაკარგვით თურქები კარგად აღადგინეს ამიერკავკასიაში თავისი ძლიერების ცენტრს და ამასთანავე კარგად მოეხდინათ მათი გავლენა. მეორე მხრივ, საქართველო ძლიერდებოდა და საზღვრების გამაგრების შემდეგ მის გავლენის სფეროში უნდა მოჰყოლოდნენ მუსლიმანთა ის მკვიდრნი, რომელნიც მის მეზობლად ცხოვრობდნენ.

რასაკვირველია: ამიერკავკასიაში თავის ბატონობის დაკარგვას თურქები ვერ შეუთრგნებოდნენ და მოინდომეს საქართველოს წამოჩოქება.

გარდა ამისა, იმ დროს ისლამის ძალთა მთელი ყურადღება მიექცეული იყო სირია-პალესტინისკენ ჯვაროსნებზე; საქართველოს გაძლიერებით კი ამიერკავკასიის სანაპიროებზე ჩნდებოდა ახალი პოზიციები, ახალი სამხედრო ძალა, რომელიც სასიკვდილო დაკვრას უმზადებდა ზურგში ისლამის ძალებს.

ეს უკანასკნელი მოსახრება დაუდგა სარჩულად მუსლიმანთა და დავით II შორის 1121 წელს მომხდარ ომს, ფრანგ კანცლერმა გოტიემ, რომელიც ამ ამბავთა თანამედროვეა და რომლის საყურადღებო ქრონიკაა [«ანტიოქიის ომები — ომი II. მუხლი XVI»] დაწერილი 1122 წ., გამოაქვეყნა ბ-ნ ზ. ავალიშვილმა თავის შრომასთან ერთად.

ფრანგი კანცლერი ამბობს, რომ არაბ-თურქომანთა კოალიციის ჯარების სარდალმა ალლაზმა «დავით მეფის წინააღმდეგ ივერიაში ლაშქრობა გადასწყვიტა, ერთ ხორასნელ სულთანთაგან ერთად, რათა მისი დაქვეყნის ანუ განდევნის შემდეგ, თავისუფლად და სრულიად შეუდგეს იერუსალიმის და ანტიოქიის დამორჩილებას და ქრისტიანთა ამოწყვეტას»-ო. [ზ. ა. «ჯვაროს. დროიდან»].

ცხადია, ეს სტრატეგიული მოსახრება სრულიად ეგუება მაშინდელ მდგომარეობას, და ზედ ერთვის და ამთავრებს ამ ომის გამომწვევ ნამდვილ მიზეზებს. უთუოდ, კარგად ჰქონდა ეს გათვალისწინებული თვით ელლაზსაც., მაგრამ თურქმანთა საქართველოსაკენ გამოლაშქრების მიზეზების მართლ ამ პირობით განსაზღვრა იქნებოდა მეტად ტენდენციური და ცალმხრივი; ცალმხრივი, ვინაიდან ამიერკავკასიიდან თურქმანთა

საწინააღმდეგო ძალის გამოჩენა და აქედან მათთვის შექმნილი საფრთხე პირდაპირი შედეგი იყო საქართველოს ეროვნული აღორძინებისკენ გაქანების; ის გამომდინარეობდა საქართველოს ძლიერებისაგან; და რომ იმ დროს საქართველო ეროვნულად არ გაძლიერებულიყო, ვერც ეს საფრთხე იარსებებდა და ვერც ელღაზი გამოილაშქრებდა ცარიელ ადგილებში საბრძოლველად.

ელღაზმა შეჰყარა თურქმანთა დიდი ლაშქარი და მოადგა ქართლს დავით აღმაშენებლის დასამარცხებლად და საქართველოს დასასჯელად, რომ ამით თავიდან მოეცილებია საფრთხე და კვლავ გაემავრებია მუსლიმანთა გავლენა და პრესტიჟი კავკასიაში.

დიდგორთან მას დაუხვდა დავით აღმაშენებელი თავისი ჯარით.

ერთი მხრივ — რელიგიური და ეროვნული სიამაყით გაღაღებული, სამხრეთის მხურვალე მზის სხივებით მკერდაფეთქებული, არაბული სისხლის ცხენებზე ცეცხლის ნამქერად მომსკდარნი ელღაზის მხარფიცხელნი თურქმანთა მებრძოლნი, რომლებიც, გრილ ბაღჩეებში და მონახლიჩებულ რბილ კარვებში მიწვენილ ეშ-მიბნედილ ქალწულთა მოგონებაზე თვით სიკვდილსაც კი ეარშიყებოდენ, მეორეს მხრივ — დავითის ხელით გაწრთენილი ქართული ჯარი, — საქართველოზე სასიკვდილოდ შეყვარებულნი, მკერდ-ელვარე ცხენებზე აშოლტილნი, მხარბედი-თი და ხმალმაგარი ქართველთა და კავკასიელთა, «საბრძოლველად ატეხილი» მზექაბუკები, რომლებიც, ივერიის შუქ-მოვანებულ ქალწულთა კალთებიდან წამოდებული ამბორით ვეფხებსაც ეალერსებოდენ და რომელთა სახეიმოდ სასიკვდილო წყობის აღლუმს, აღბად, ბევრჯერ გაუვლია «ვეფხის ტყაოსნის» ავტორის თვალწინ, როდესაც ის თავის უკვდავ გმირებს ჰქმნიდა, — წინა-აზიაში განთქმული ეს ორი ლაშქარი 1121 წელს 14 აგვისტოს, ქართლში დიდგორთან ბრძოლის ველზე ერთმანეთს შუბლ და შუბლ დაეტოლენ.

ცოტად თუ ბევრად მისაღები სწორი ცნობების უქონლობის გამო ძნელია უტყუარი განსაზღვრა, თუ რა ძალები ჰყავდათ მოპირდაპირეებს დიდგორთან ბრძოლის წინ. მიუხედავად ამისა, შენახული ცნობების განხილვით და მათთან დაკავშირებული სხვა და სხვა პირობის გათვალისწინებით შეიძლება ცდა ორივე მხარის ძალთა განწყობილების აღსადგენად, დაახლოვებით მაინც.

მათეს სომხურ ქრონიკაში ელღაზის ლაშქარის რიცხვი აღნიშნულია ციფრით 600.000, ხოლო დავით II — 60.000. გოტიეს ცნობით, ელღაზს ჰყავდა 800.000 მებრძოლი, დავით II კი 80.000. ძალთა აღმნიშვნელი ორივე ეს ციფრი არ შეეფერება სიმართლეს და მეტად დაშორებულია სინამდვილედან.

ეს ამბავი მოხდა მეთორმეტე საუკუნის დამდეგს, მაშინ, როცა არ არსებობდა წერილობითი მოხსენებანა, არც მავთულიან თუ უმავთულსა სატყვა და გასაგებია, რომ ეს ცნობანი ატარებენ ზეპირ ხასიათს. ეს სჩანს თვით ამ ცნობათ, ცავებებს ერთხანეთთან შედარებიდანაც, რომ ისინი ერთკვარ პრაქტიკულად დაუკლებულაში არიან.

იმ დროს მთელი მაშინავე კაცობრივად ყურადღება მიპყრობილი იყო საქართველოსკენ და იქიდან მაქალაქის გაპარვების თუ დამარცხების ამბავს. იქნებ ბევრი არც დაუიხედს ამკარებდა დავით მეორეზე! ხლო როდესაც დავითის თურქმანთა ლაშქარზე ბრწყინვალე გამარჯვებამ დიდი დღესასწაული, ზეიმი და სიხარული დაატება თავს საქართველოსა და ჯვაროსნებს; ნერვების აწევის ასეთ მომენტში, როდესაც ყოველი ცნობა კაციდან კაცზე ვრცელდებოდა, ბუნებრივია, უნდა დამყარებულიყო ისეთი ფსიქოლოგიური განწყობილება, რომლის დროსაც გაადიდებდნენ ელღაზის ლაშქარის რიცხვს და თანაბრად შეამცირებდნენ დავითის ჯარისას, რომ მოვლენისათვის მეტი მნიშვნელობა მიეცათ.

დავით მეფეს ჰყავდა დიდგორთან ბრძოლაში გაცილებით მეტი მებრძოლი ვინემ ამას საისტორიო ცნობანი აღნიშნავენ.

უნდა გათვალისწინებულ იქნას ის გარემოება, რომ დიდგორის ბრძოლა არ იყო მოულოდნელი დავითისათვის; ელღაზს არ შეეძლო სასწრაფო თავდასხმით დაეტება საქართველოს მეფისათვის ომი მოულოდნელად. ისეთ გამჭრიახ პოლიტიკოს და მხედარს, როგორც დავით მეორე იყო, შეუძლებელია არ სცოდნოდა თუ რა შედეგი მოჰყვებოდა მის მოღვაწეობას, რომ მისი პოლიტიკური და სამხედრო ნაბიჯები გამოიწვევდნენ რეაქციას და მას მოუხდებოდა ომი თურქებთან. ამ მოსაზრებას ამტკიცებს ის ფაქტი, რომ დიდგორის ბრძოლის ველზე, ჩვენ ვხედავთ, გამოსული არიან ოს-ჩერქეზ-შირვანელთა მებრძოლები. იმ შემთხვევაში, რომ ეს ომი დავითისათვის მოულოდნელი ყოფილიყო, მაშინდელი უგზობობისა და ჯარების გადაყვანის სიძნელის გამო, ის ვეს შესძლებდა მოკავშირე ერებიდან ასე სწრაფად ბრძოლის ველთან მეომრების მოყვანას. მეტიც შეიძლება ითქვას. დავით მეფემ თითქმის განახორციელა თავისი გრანდიოზული გეგმა და საქართველოს გარშემო შექმნა ამ-კავკასიის ერების ერთგვარი კავშირი, რომლის ჯარები იბრძვიან 1121 წლის ომში თურქმანთა თავდასხმისგან კავკასიის დასაცავად. ამისთვის კი საჭირო იყო წინასწარი მომზადება.

რა ძალების მობილიზაცია და გამოყვანა შეეძლო დავით აღმაშენებელს 1121 წლის ომში?

ცნობილია, რომ დავით მეორემ 1118 წელს დააარსა ყივჩაყთა

მუდმივი ჯარი 40.000 «წყობად განმავალნი». (პრ. ივ. ჯავახიშვილი: «ქართული სამართლის ისტორია», ტ. მე-2, წიგ. 1.). მაშასადამე: მეფე 40.000 მებრძოლი მუდამ მზად ჰყავს ომისათვის. გარდა ამისა, საქართველოში იმ დროს არსებობდა პატრონ-ყმური ჯარი. ამასთანავე ისტორიული ცნობანი ამოწმებენ დიდგორის ბრძოლაში ოს-ჩერქეზ-შირვანელთა მეომრების მონაწილეობას. მაშასადამე: მუდმივი ჯარის გარდა, დავითს უნდა შეეკრაბა ქართული პატრონ-ყმური ჯარი და ოს-ჩერქეზ-შირვანელთა მებრძოლები. და ძნელი დასაჯერებელია მათეს და გოტიეს მიერ აღნიშნული ცნობანი, რომ პატრონ-ყმური და ოს-ჩერქეზ-შირვანელთა ძალა პირველის მიხედვით უდრიდა 20.000, მეორეს მიხედვით 40.000-ს. საქართველოს მპყრობელს აქ მეტი შანსი ჰქონდა შეეკრიბა გაცილებით მეტი ჯარი, ვინემ ეს ციფრები აღნიშნავენ. პატრონ-ყმური და ოს-ჩერქეზ-შირვანელთა ძალა დაახლოვებით უნდა ყოფილიყო 60.000; ამას უნდა დაემატოს ქართული მუდმივი ჯარი, ასე რომ: დიდგორის ბრძოლის წინ დავით მეორეს ჯარის რიცხვი უნდა განისაზღვროს ციფრით 100.000.

კოალიციის ჯარების შესახებ ცნობა, როგორც ბ-ნი ზ. ავალ—ი ბრძანებს, ფანტაზიად უნდა ჩაითვალოს; თუმცა ფრთხილად, მაგრამ მაინც გამოვსთქვამთ აზრს, რომ «დროის და ეკონომიური შესაძლებლობანი» ვერ შეუშლიდენ ხელს ელღაზს შეეგროვებია მრავალრიცხოვანი ლაშქარი საქართველოზე გამოსალაშქრებლად. მით უმეტეს, მის განკარგულებაში იყო ვეებერთელა ტერიტორია, დასახლებული მუსლიმანთა ტომებით, რომელნიც ანთებული იყვენ ისლამის სარწმუნოებით და გამწარებული ჯვაროსნების შემოსევით. ეს გარემოება მეტად გაუადვილებდა მას ჯარის შეკრებას. ჯარისთვის სანოვაგეს და საკვებ მასალასაც საკმაოდ იზოვიდა სამუსლიმანო ქვეყნებში. ელღაზი ხომ წინდაწინვე დაიმედებული იყო თავის გამარჯვებაში და დამარცხებული საქართველოს სიმდაბრეც მხედველად აშუქნებოდა. იქნებ სხვა მოსაზრების გათვალისწინება უფრო არკვევდეს, მიახლოვებით, ქართლში შემოსულ არაბ-თურქომანთა ლაშქარის რაოდენობას!»

ალექსანდრე მთავარს ელღაზს დიდი გამოცდილება და სახელი ქონდა მოხვეჭილი ფრანგ ჯვაროსნებთან ბრძოლაში და ნიჭიერ სარდლად ითვლებოდა. თუმცა მან არ იცოდა ქართული ჯარის გენიალური საბრძოლო წყობა და არც ის, თუ რა მწვერვალისაკენ მიმართა დავით მეორემ ქართული სამხედრო მეცნიერების განვითარება, მაგრამ ელღაზს, როგორც განთქმულ მოლაშქრეს, არ შეიძლება არ სცოდნოდა თუ რა რიცხოვანი ჯარით დაუხვდებოდა მას საქართველოს მეფე კაცასიაში.

და ძნელი დასაჯერებელია, რომ ამ სარდალმა თავის მოპირდაპირებზე რვაჯერ ან ექვსჯერ მეტი ჯარით წამოვიდა საბრძოლველად. როგორც ბრძოლებში გამოცდილ სარდალს, მას უნდა ცოდნოდა, რომ ამ ვეებერთელა საბრძოლო მასსას საქართველოს ვერც ერთ მიდამოზე ვერ გაშლიდა, ბრძოლაში ერთიანად ვერ შეიყვანდა და ვერ გამოიყენებდა. გარდა ამისა, მართალია ჯვაროსნების ფრონტზე დროებითი სიწყნარე იყო დამყარებული, მაგრამ ვერც ამ ფრონტს მიატოვებდა სრულიად გაშიშვლებულს თავისი ჯარების ზურგში.

არაბთურქომანთა ძალების შესახებ ცნობათა გასინჯის და ზემომოტანილ მოსაზრების გათვალისწინების შემდეგ, შეიძლება ითქვას, რომ დიდგორის ბრძოლის წინ ელდაზს დავითის ძალებზე დაახლოებით სამჯერ მეტი ე. ი. 300.000 მეგრძოლი უნდა ჰყოლოდა.

თვით სამხედრო მოქმედების შესახები წყაროები და განსაკუთრებით კანცლერი გოტიეს ცნობა ადასტურებს, რომ დიდგორთან თურქების ლაშქარის ერთი ნაწილის დამარცხების შემდეგ ელდაზმა დაიხია ანისის მიმართულებით; მას დაედევნა დავით მეფე და სრულიად ამოსწყვიტა მისი ძალა; ამის-და მიხედვით შეიძლება აღვადგინოთ დიდგორთან ბრძოლის სურათი, თუ რა პირობებში მოხდა ის და როგორ აწარმოვა დავითმა ბრძოლა.

ელდაზი მოძრაობს ომის ასპარეზზე, როგორც მას სურს: უნდა დაესხას თავს თავის მოწინააღმდეგეს და ერთი შეხედვით ისე ჩანს, რომ მოქმედების თავისუფლება მის ხელშია; მაგრამ რა გენიალური სარდალი იქნება დავით მეფე, რომ ბრძოლის მოგების ეს შანსი მტერს გადაცეს ხელში! ის ხედავს, რომ მტერი მოძრაობს მის საკუთარ ტერიტორიაზე; ამისათვის ირჩევს მიდამოს, რომელზედაც მტერს უნდა დაუხვდეს. ეს პოზიციები იყო დიდგორთან, «ერთ ხეობაში დადგა, ორ მთათა შუა დაბურულ ტყეში».

დავითმა აირჩია ისეთი მიდამო, რომელიც წარმოებდას აძლევდა ბრძოლაში და ეგუებოდა მის გეგმას. შეიძლება მტერს არ უნდოდა აქ ბრძოლა, რადგან მისთვის სახეირო არ იყო, მაგრამ იძულებული იყო ებრძოლა, ვინაიდან ასე იწებდა ქართველმა სარდალმა და მის ნებას უნდა დამორჩილებოდა მტერი. აქ ღერ ბრძოლა არ დაწყებულა და უკვე დავით მეფე თავის ნებას მოწინააღმდეგეს ახვევს თავზე.

მაგრამ დიდგორის პოზიციების წინ თავისი მრავალ-რიცხოვანი საბრძოლო ძალა ელდაზს მაინც თავისუფლებას აძლევდა საკუთარი გეგმით დაეწყო ბრძოლა, ჩაეფუშა დავითის ჯარის წყობა და დაემარცხებია ის.

გავშინჯოთ ყველა შესაძლებლობა, თუ როგორ უნდა შესულიყო ბრძოლაში თურქების ლაშქარი.

პირველი შესაძლებლობა: — არაბ-თურქომანთა ლაშქარი მოძრაობდა გრძელ კოლონად სიღრმეში, გაყოფილი სამ ნაწილად; მაშასადამე, იქნებოდა: წინამავალი — I არმია, შუამავალი — II არმია და ზურგმავალი — III არმია მათ შორის დაცული იყო ერთგვარი მანძილი. ამ წყობის მიხედვით, ყველაზე ადრე საბრძოლო მოქმედებას დაიწყებდა წინამავალი და შემდეგ ბრძოლაში შემოვიდოდნენ დანარჩენი ძალები.

მეორე შესაძლებლობა: — მოქმედების დაწყების წინ არაბ-თურქომანთა ლაშქარმა მიიღო სამკუთხედი წყობა. ასე რომ, როდესაც I არმია დაარტყამდა ბრძოლის ველს კედაროზე, მე-II და III არმიები შემოუტყვედნენ დავითის ჯარს მარჯვენა და მარცხენა ფრთებზე.

მესამე შესაძლებლობა: — ელლაზმა მოაწყო ღრმა სტრატეგიული შემოვლა პირველ ან მეორე კომბინაციასთან დაკავშირებით.

ეს მესამე მოსაზრება უნდა უარყოფილ იქნეს. არ ყოფილა არავითარი შორეული შემოვლა თურქების მხრივ.

მეორე სქემის მიხედვით, ელლაზი იწყებს ბრძოლას ბრძოლის ველის კედაროზე და ამავე დროს მე-II და III არმიები უტყვევენ დავითის წყობის მარჯვნიდან და მარცხნიდან, რომ შემოხალთონ მისი ფრთები. შესძლებდა თუ არა ელლაზი თავისი ძალების ფრთებზე დაკვირვით შეექმნა დავითის საბრძოლო წყობისათვის ხიფათი და იქნებოდა თუ არა ეს მოულოდნელი ქართველი სარდალისათვის?

ვინც დავითის ჯარის საომარ წყობას დააკვირდება, ის დარწმუნდება, როს ამ სარდალს ყოველთვისა და ყოველ ბრძოლისათვის მზადა აქვს გეგმა; მაგრამ სხვა და სხვა პირობებში მოქმედობს ისე, როგორც ამას ბრძოლის მსვლელობა და საკუთარი ნიჭი უკარანახებს. მთელი ჯარი გაყოფილი ჰყავს ოთხ ნაწილად: — 1) წინა სპა, 2) მარჯვნიდან მიმსვლელ-მცემელნი, 3) მარცხნიდან მიმსვლელ-მცემელნი და 4) როქის სპა; ბრძოლას იწყებს წინა სპა. ამავე დროს მარჯვნიდან და მარცხნიდან მიმსვლელ-მცემელნი ჩნდებიან ბრძოლის ველის ფრთებზე და იწყებენ მოქმედებას. როქის სპა იგზავნება იქ, სადაც ამას ბრძოლის საჭიროება მოითხოვს, ან მის დავალებას შეადგენს უკუ-ქცეულ მტრის ხელის მოთავება.

აქედან აშკარა ხდება, რომ ელლაზი ვერ დაატყებდა თავს მოულოდნელ ხიფათს დავითს. მოქმედების დაწყებისათანავე თურქმანთა ლაშქრის ცენტრის ძალებს შეუტყუდა ქართული წინა სპა, ხოლო ფრთებზე შემომტყვევ არმიებს შეხვდებოდნენ მარჯვნიდან და მარცხნიდან მიმსვლელ-მცემელი; აქ ვხედავთ, რომ ორივე მოპირდაპირის თითქმის

მთელი ძალები იწყებენ მოქმედებას და იბრძვიან სამკვდრო-სასიცოცხლოდ; მაშასადამე, მთავარი შეტაკება აქ ხდება და ომიც უნდა გათავდეს დიდგორის პოზიციებზე. მაგრამ ეს ასე არ მომხდარა!

ვიციტ, რომ წააგო თუ არა ელლაზმა დიდგორას ბრძოლა თავისი დიდი ძალებით უკან დაიხია. დაკითხვანაგვრად იერიშებს უკუ-მსვლელ მტერზე. მოხდებოდა რამოდენიმე ბრძოლა — და ბოლოს დავითმა მოსპო თურქომანთა ლაშქარი. ამას ამბობს გოტიეც: — «და გავიგეთ ამ ომის მნახველთაგან, რომ სამი დღის მანძილზე გაქცეულთა ოთხასი ათასი მოისრნენ მეფის მახვილითა»-ო. [იხ. ზ. ავ—ლი: «ჯვაროსანთა დროიდან»]

როგორც ვხედავთ, შეუძლებელია ბრძოლა მომხდარიყო მეორე სქემის მიხედვით და ამიტომ მეორე შესაძლებლობაც უნდა უარვყოთ.

ჩჩება პირველი მოსაზრება, რომელიც უფრო სინამდვილით გვიხატავს დიდგორთან ბრძოლის სურათს და რუქას.

ყველაზე ადრე ელლაზის წინამძევალი არმია შემოვიდა ბრძოლის ველზე; აქ მოწინააღმდეგეთა ძალები თითქმის თანაბარია. და თუ სწორედ ეს წინმავალი რაზმი შეიქნა დავითის დაკვრის პირველი მსხვერპლი — აშკარაა, რომ ქართველმა სარდალმა აქ გამოიჩინა მთლიანად მოქმედების თავისუფლება, რომელზედაც დაამყარა თავისი გეგმა. — და რომ გეგმა შედგენილი ჰქონდა, სჩანს გოტიეს ცნობიდანაც: — «ხოლო მეფე დავით, ამდენ სიმხვეცეს მოთმინებით განიცდას, და თავისიანებს მამაცი სულით ამხნეებს და ანუგეშებს; უმტკიცებს, რომ ურჯულთა გაამყებული სიმრავლე, ძალითა და შეწვენითა წმიდა ჯვარისა, ნაკლების ჯარით და სწრაფად დაითრგუნება.» — აქ რეკავს დავითის რკინის სული! მოსჩანს სარდალი, რომლის საბრძოლო გეგმა ლოლიკის გარდაუვალ კანონებით უნდა განხორციელდეს, უცდის ამ მომენტს და თვითონ დარწმუნებული სხვებს ამხნეებს.

როდის დაიწყებოდა იერიშები? — ბრძოლის ასპარეზის წრეში შემოსული მტერი არ დაისვენებდა და ვერც დავითი დაესხმებოდა თავს დასვენების დროს. შეიძლება პირველი დაკვრა მოხდა, როდესაც მტერი სამგზავრო წყობით მოძრაობდა! მაგრამ მაშინ დავითიც, მთელი თავისი საბრძოლო წყობით, უნდა გადასულიყო მოძრაობაში, რაც ტყით დაბურულ გორაკებზე და ხევში მეტად რთულ სიძნელეს წარმოადგენს. უთუოდ, დაითს არჩეული ჰქონდა პოზიციები და უცდიდა მტრის მოახლოებას; ხოლო როდესაც მოპირდაპირე მოუახლოვდა, პოზიციები აღმოაჩინა და საბრძოლო ელად უნდა დაწყობილიყო, სწორედ ამ მომენტში დაიწყო დავითის წინა სპის იერიშები.

შენიშნავთ, რომ გოტიეს ცნობა, თითქო მეფემ «ორასი ფრანგის მეომარი რომ ჰყავდა, მოწინავეში დააყენა, პირველ დაკვრათა მისცემდა», — და შემდეგ კიდევ ურჯულონი «პირველ შეტაკებასთანავე ბრმადებდნენ და ფრანგთა მიერ გაქცეულნი იფანტებიან», აღფრთოვანებული ადამიანის ფანტაზიად უნდა ჩაითვალოს. პირველი დაკვრა მისცა წინა სპამ, რომელშიაც მეფეს ოცი ათასი მებრძოლი უნდა ჰყოლოდა; შესაძლებელია, წინა სპიდან გაგზავნილ იყო «ორასი ფრანგის მეომარი» მტრის მოძრაობის დასაზვერავად, მაგრამ ისინი პირველ დაკვრას ვერ მისცემდნენ!

როდესაც ქართულმა წინა სპამ ფრონტალური იერიში მიიტანა თურქომანთა ძალებზე, სწორედ ამ მომენტში დაიწყებოდა მარჯვნიდან და მარცხნიდან მიმსვლელ-მცემელთა რაზმების შეტევა ორივე მხრიდან — და ამგვარად, დავითმა ელღაზის წინმავალი არმია ტომარაში ჩააგდო და სამივე კედაროდან დაკვრით სწრაფად გაანადგურა.

ეს მარცხი შეაკრთობდა ელღაზს. მაგრამ ის გამბედავი სარდალი არის, ორჯერ მეტი ძალა, სრულიად დასვენებული, კიდევ ხელთა ჰყავს. მოწინააღმდეგის პოზიციები და ძალაც გამორკვეულია. ასეთ ხელსაყრელ შემთხვევას არ გაუშვებდა და მთელი თავისი ძალებით გააფთრებით დაატყდებოდა თავს დავითის ნაბრძოლებ და აშლილ ჯარებს. მაგრამ ასე არ მოიქცა და უკან დაიხია. მაშ, უნდა მომხდარიყო სხვა ფაქტი, რომელმაც პირველ მარცხთან ერთად თავზარი დასცა მას და საჩქაროდ მოცილდა საბედისწერო ბრძოლის ველს, რომ უზრუნველყო უკანდახვევა

ამ მოვლენას კარგადა ხსნის და ნათელსა ჰყენს მხოლოდ ერთი გარემოება, სახელდობრ ის, რომ როდესაც ქართულ მარცხნიდან მიმსვლელ-მცემელთა რაზმმა შეუტია თურქომანთა წინმავალ არმიას გვერდიდან, ამავე დროს ის დაემუქრა არაბ-თურქომანთა ლაშქარის ზურგის გზას, — და როდესაც ელღაზმა დაინახა — წინმავალი განადგურებულია და მტერი ზურგში გამოჩნდა, — რომ ქართველი სარდლის ქანჩში არ მოჰყოლოდა, სწრაფად დაიხია უკან.

დავითი ხედავს: — თუმცა პირველი ბრძოლა მოიგო, მაგრამ მტრის მთავარი ძალები გადარჩა და მაშასადამე; — ომი გაგრძელდება. მტერს კიდევ აქვს საშვალეობა ხიფათს თავი დააღწიოს, დალაგდეს, უკეთესი მომენტი ხელში ჩაიგდოს და განაახლოს ბრძოლები!

მაგრამ გენიალური დავით მეფე გამარჯვებას მტერს არ გადასცემდა! როქის სპით ის სწრაფად იწყებს დენას, რომ ამასობაში თავის დანარჩენ რაზმებს საშვალეობა მისცეს მიიღონ ჩვეულებრივი წყობა და შიმდეგ, გაქცეულ მტერს ხელი მოუთავსოს.

დიდგორის ბრძოლის შემდეგ იქნებოდენ დიდი შეტაკებანი რომლებზედაც წყაროები არაფერს ამბობენ. ამას ამტკიცებს, გოტიეს ცნობით, თვით ელლაზის ამ შეტაკებებში დაჭრა. ის ალბად გააფთრებით იბრძოდა და თან იხევდა უკან, რომ გადაერჩინა თავისი ძალები დავითის რკინის მუშტებისაგან. მაგრამ მისი ძალები ქ. ანისამდე სრულიად მოსპობილ იქნა და თვით ელლაზა, თავში დაჭრილი, ძლიეს გადარჩა სიკვდილს.

ბ-ნ ზ. ავალიშვილის გამოკვლევის შემდეგ, ასე გვეხატება 14 აგვისტოს მომხდარი დიდგორთან ბრძოლა და 1121 წლის ომი, რომელმაც საქართველოს დიდი ეპოქა შეჰქმნა.

ენ — გ უ რ

ს ა ო მ ა რ ი

მ ო ქ მ ე დ ე ბ ა ნ ი მ თ ა შ ი

მთაში სამხედრო მოქმედებათა წარმოებას, რომელ ქვეყანაშიაც ის არ უნდა ხდებოდეს, და მიუხედავად მთის გარეკნული სტრუქტურისა, აქვთ ერთმანეთში ბევრი ანალოგია და მათ საერთოდ ახასიათებს სამხედრო თვალსაზრისით, განსაკუთრებული ძნელი პირობები. —

ამ განსაკუთრებულ პირობებს დიდი ანგარიში უნდა გაუწიოს, როგორც ჯართა უფროსობამ, აგრედვე თვით ჯარმაც.

იმ მხედართათვის, რომელთაც მონაწილეობა მიუღიათ სამხედრო მოქმედებაში კავკასიის ფრონტზე ან კარპატებში, ამ წერილში ახალი არაფერი იქნება, მაგრამ ისინი კი, ვისაც მთაში საომარი მოქმედებანი არასდროს არ უნახავთ, გაეცნობიან მთაში ცხოვრებისა და დიდ სიმაღლეებში ომის წარმოების განსაკუთრებულ პირობებს და მეტადრე პრაქტიკულ დეტალებს რომლითაც მათ შეეძლებათ სარგებლობა თავიანთ (ერთეულების) ნაწილების მოსავლელად და საუფროსოდ. —

ამ წერილის ელემენტები ამოკრეფილია სხვა და სხვა წესდებიდან და სახელმძღვანელოდან, როგორც მაგალითად:—

1. სახელმძღვანელო მთიან ადგილებში მოქმედ ჯართათვის; შედგენილი ღენ. მანჯენის თანამშრომლობით.

2. მთაში საომარ მოქმედებათა განხილვა: ლეიტენ. კოლონელ აბადის მიერ.

3. გრენობლის სამთო, სასწავლო და სავარჯიშო ცენტრის ნაშრომთა კრებული და სხვა.

მოკაზმულობა — ტვირთი — შეიარაღება

ჯარისკაცის მოკაზმულობას და მისი ტვირთის რაოდენობას მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს მთაში მოქმედების დროს, ვინაიდან მთაში ომის წარმოებისას მოძრაობის უნარს და მანევრობას უფრო დიდი მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე ცეცხლის სიძლიერეს და ჯართა მრავალრიცხოვნებას.

თუ გვინდა ჯარს შევეუნარჩუნოთ მოძრაობის უნარი და ფიზიკურად არ მოვქანცოთ, დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ ჯარისკაცის მოკაზმულობასა და მის ტვირთს.

ჯარისკაცის ტვირთი. საზოგადოთ მიღებულია, ჯ.კ-ს ტვირთი არ უნდა აღემატებოდეს მისი საკუთარი წონის ერთ მესამედს. ეს ტვირთი უნდა ჩაითვალოს მაქსიმუმად და ყოველი ღონისძიებით უნდა ვეცადოთ ამ წონას არ გადავაცილოთ. ტვირთის საშუალო წონა უდრის 25 კილოგრამს.

ტანისამოსი. ჯ.კ-ის ტანისამოსი ზაფხულში შეიცავს: — 1. ტილოს ტანსაცმელს, 2. პაიჭებს, 3. ფანელის სარტყელს, 4. ერთ ჩანთას საგზალისათვის, 5. ერთ ჩანთას მუნიციისათვის, 6. ორ ჩარექიან ერთ ბიდონს, 7. კარავის ტილოს, 8. ორ-ხელ საცვალს, 9. ფარაჯას.

ჯ.კ-ი თავის ფარაჯასა და კარავის ტილოს არავითარ შემთხვევაში არ უნდა გაეყაროს; ესენი აუცილებელი არიან წვიმისა და სიციხის წინააღმდეგ და ბანაგის მოსაწყობად. აღვნიშნავ შემდეგ მაგალითს: —

ახალგაზრდა ოფიცერმა ბრძანება მიიღო, საჩქაროდ წაეყვანა თავისი მწყობრი ერთ-ერთ ჯარის ნაწილის მისაშველებლად, რომელიც მთებში მოქმედებდა. ოქტომბრის დამდეგი იყო და ჯერ კიდევ საკმაოდ თბილოდა. ოფიცერმა მწყობრი იმდენათ შეამსუბუქა, რომ არც ფარაჯა და არც კარავის ტილო თან არ წააღებია. ყოველივე ეს კამიონებით უნდა მიეტანათ მწყობრისათვის, დანიშნულ ადგილზე. საუბედუროდ, საშინელი წვიმა მოვიდა, ნიაღვრებმა გზები გააფუჭეს და კამიონები ტალახში ჩაიფლენ ადგილიდან დაძვრისათანავე.

მწყობრი დარჩა ერთი დღედადამე წვიმაში და სიცივეში, უკან ვოდ და უფარაჯოდ; იძულებული იყო ადგილობრივ მოეცადა, ვიდრე სასაპალნე ჯორებით მას მოუტანდენ საცვალს, კარვებს და ფარაჯებს.

გარდა ყველა ზემოხსენებული ტანისამოსისა, თვითეულ ჯარისკაცისათვის უნდა გადატანილ იქნას საპალნეთა საშვალეებით, მწყობრებად განაწილებული. მოკლე საბნები (კუვრ-პიე); თვითეულ საბანზე უნდა გარკვეულად ეწეროს გუნდის ნომერი, ჯ.კ-ის გვარი.

უკვე სექტემბრიდან ღამით ძალიან ცივა და მაუდის ტანისამოსი უნდა იქნეს დარიგებული. ფანელის სარტყელი კი ზამთარში მუდამ უნდა ერთყას ჯ.კ-ს. ბევრ ავადმყოფობას ამ საშუალებით თავიდან ავიცილებთ.

ფ ე ხ ს ა ც მ ე ლ ი . მთაში სასიარულოდ საქირთა სპეციალურად დაღურსმული ფეხსაცმელები. ასეთი ფეხსაცმელი ადვილებს აღმართში და კლდეებზე სიარულს, მაგრამ საუბედუროდ, მათი ფასი ძალიან მაღალია.

უბრალო ფეხსაცმელი კი მთაში და ქვებზე სიარულისას ძლიერ ადრე ფუჭდება, ქუსლები და ძირები მალე ძვრება. ამის გამო, ყოველ გუნდის უფროსს უნდა ჰქონდეს გუნდში პატარა სახარაზო იარაღები და მასალა განსაკუთრებულ ყუთში. და აგრეთვე რამოდენიმე წყვილი ფეხსაცმელი, თუ არ უნდა რომ თავის გუნდში ზოგმა ჯარისკაცმა ფეხშიშველა იაროს.

მ ო კ ა ზ მ უ ლ ო ბ ა . ჯარისკაცის მოკაზმულობას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მთაში მოქმედებისას. ყოველი შეწუხება და ზედმეტი სივიწროე ნამდვილი ტანჯა არის დატვირთულ ჯარისკაცისათვის აღმართ-დაღმართ სიარულის დროს.

ტვირთი ისე უნდა იყოს განაწილებული, რომ პირველად ყოველისა, ხელს არ უშლიდეს სიარულში და სროლაში.

მეორედ: — ტახი და გულმკერდი დასტოვოს თავისუფლად, რათა ჯარისკაცმა შესძლოს კარგად სუნთქვა.

მესამედ: — მისი სიმძიმის ცენტრი უნდა იყოს სარტყელთან [წელთან] ახლოს.

და მეოთხედ: — დასვენებისას ადვილი იყოს მისი მოხსნა და შესაძლო იყოს ჩქარა აკიდებაც.

საუკეთესოა და დიდათ პრაქტიკული მთაში მომქმედ ჯარისათვის «ტიროლური ჩანთა», რომელიც სავსებით აკმაყოფილებს ზემოხსენებულ მოთხოვნილებებს.

ს ა გ ზ ა ლ ი . ჯ.კაცს უნდა ჰქონდეს თავის საგზლის ჩანთაში უკანასკნელი I კერძი ცივი საქმელი, გუნდის სამხარეულოში დამზადებული, რომელიც ჯ.კაცს ეძლევათ მოქმედებათა დაწყების პირველ დღეს და აგრეთვე ყოველთვის, როცა შესაქლებელი არის. [ცივი საქმელი შესდგება მოხარული ხორცისაგან (რეპა ფრუა) ან-და კონსერვებისაგან].

გარდა ამისა, მას უნდა ჰქონდეს ერთი დღის სამყოფი ე. ი. ორი ჯერი საქმელი. ეს საგზალი შესდგება: — ყველისა, გამხმარი კუპატებისა და კონსერვებისაგან.

სასმელად თვითველ ჯ.კ-ს აქვს ორ-ჩარქიანი ბიდონი და ისეთ ადგილებში კი, სადაც წყალი იშვიათია ან კიდევ უვარგისია, საქირთა თითო ჯ.კ-ზე ოთხი ჩარქი წყალი.

ჩაზმის საბარგოში უნდა იყოს ორი დღის საკმარისი საგზალი და თვითველ გუნდისათვის ორი 50 ჩარქიანი კასრა წყალი.

ი ა რ ა ლ ი და მ უ ნ ი ც ი ა . ჯ.კ-ის შეიარაღება მთაში სამოქმედოთ განსაკუთრებულს არაფერს შეიცავს. ხოლო მ უ ნ ი ც ი ი ს მხრივ პირობები განსხვავდებიან, ვინაიდან საბრძოლო საბარგოები [ტრენ დე კომბა] ხშირად შორს არიან და მომარაგების საკითხი უფრო რთულდება, ვიდრე ბარში და ადვილ გზებზე მოქმედებისას, რის გამოც ხშირად ათასეულის უფროსები იძულებული არიან გაადიდონ ინდივიდუალური წილი მ უ ნ ი ც ი ი ს ა , შეტევაზე გადასვლის წინა დღით, რომ ამრიგად იქონიონ ცოტა მეტი მომარაგება ვაზნების და ყუმბარებისა.

განსაკუთრებით საქირთა და გამოსადეგი თოფით სასროლი ყუმბარა, რადგან მთაში ეს ყუმბარები ძალიან კარგად იხმარებიან და მათი პარა მომარაგების ქონა ფრიად მიზანშეწონილია. —

და ს კ ვ ნ ა . ყველა ზემოხსენებულიდან გამომდინარეობს, რომ ჯ.კ-ი მთაში უფრო დატვირთულია, ვინემ ბარში. ვინაიდან საქირთა მან თანატაროს მუდამ, რაც მას სჭირდება საცხოვრებლად და საბრძოლოდ. რადგან საბარგოები ხშირად უგზობობის გამო ძალიან შორდებიან მეტრძოლ ნაწილებს, — ჯ.კ-ის ტვირთის წონა აღწევს 25 კილოგრამს და ამ ტვირთის შემცირება შეუძლებელია.

მეორე მხრივ, ჩვენ დავინახეთ, თუ რამდენათ საქირთ იყო ჯ.კ. შემსუბუქება სამანევროდ და ჩქარა სამოძრაოდ.

უნდა გამოვტყდეთ, ძლიერ ძნელია ამ ორი თვალსაზრისის შეთანხმება და დამაკმაყოფილებელი შედეგის მიღწევა.

ჯ.კ-ი ყოველთვის მძიმედ იყო დატვირთული და მომავალშიაც ექვს გარეშეა, უფრო მეტად თუ არა, ნაკლებ არ იქნება დატვირთული,

რადგან იარაღთა ჩქარსროლა ვითარდება, ტყვიამფრქვევთა რიცხვი მრავლდება და ყველა ეს იწვევს მუნიციის ინდივიდუალური წილის გადიდებას. მაშასადამე, ტვირთის მომატებას.

აი სწორედ, ამიტომ უნდა ვეცადოთ თავიდან ავიცილოთ ზედმეტი ტვირთი და ჯ.კ-ს ვაჭიდვინოთ მხოლოდ ის, რაც აუცილებლად საჭიროა მისთვის, საბრძოლოდ და საცხოვრებლად.

ათასეულისა და გუნდის უფროსთა მოვალეობა არის დიდი ყურადღებით მოეპყრან ამ საკითხს და ყოველი ღონისძიება იხმარონ ზედმეტი ტვირთი ააცილონ ჯარისკაცს.

უფროსებმა თვალყური უნდა ადევნონ ჯ.კ-ის ინდივიდუალურ ტვირთსა და მოკანმულობას და სასტიკად აკრძალონ ყოველა, რაც აუცილებელი არ არის. გარდა ამისა, როდესაც კი პირობები ნებას იძლევა, ყოველთვის უნდა ისარგებლონ სამხედრო საბარგოებით და ამრიგად შეამსუბუქონ ჯარისკაცის ტვირთი.

ნ. თოხაძე

მ ვ ე ი თ ი ჯ ა რ ი

(დასასრული)

მ გ ზ ა ვ რ ო ბ ა

მგზავრობის მთავარი მიზანია მტერთან დაახლოვება და ბრძოლის ველზე გამოსვლა. ამ მიზნისათვის ჯარი იყენებს ყოველგვარ ტექნიკურ საშუალებებს, როგორც რკინისგზებს, აგრეთვე საზღვაო და საავტომობილო ტრანსპორტებს; შორს არ არის ის დრო, როდესაც ჯარი სამგზავროდ საპაერო საშუალებასაც მოიხმარს; მაგრამ მიუხედავად ტექნიკის განვითარებისა, დღეს მოგზაურობის მთავარ სახედ ფეხით ან ცხენოსანი მგზავრობა უნდა ჩაითვალოს.

ჯერ ისევ რამოდენიმე საუკუნის წინად გამეფებული იყო აზრობა რომ ბრძოლას სარდლის თაკი და ჯარისკაცის ფეხები იგებსო; ეს ქეშმარიტება დღესაც ისევ ძალაშია. დღეს არტილერია და ფრენოსნობა ისე მძვინვარებს რკინისგზებზე და გზატკეცილებზე, რომ ამ უკანასკნელთა გამოყენება ფრანტის ახლო თითქმის შეუძლებელი ხდება.

ეს სახიფათო სივრცე დღითი - დღე იზრდება და ფართოვდება; რასაც კი მტრის თვალი სწვდება, მას მისი იარაღი ანადგურებს. უფრო მკაცრი იქნება მისი მძვინვარება მომავალში! დღითი-დღე იზრდება საჭიროება მოქმედების მოულოდნელობისა! ყველაფერი ეს აიძულებს მებრძოლთ ბრძოლის ველის ახლომდებარე სივრცეზე რკინისგზებისა და გზატკეცილების დატოვებას და უკარნახებს ფარულად, ღამით, ფეხით მგზავრობის აულრესად გამოყენებას.

უკვე საერთაშორისო ომმა ცხადჰყო ამ პირობათა დაცვის აუცილებლობა! მიუხედავად რკინისგზათა ქსელის სიხშირისა და ტექნიკურ საშუალებათა თითქმის განუსაზღვრელ სიმრავლის, მოკავშირეთა ლაშქრის ერთეულები 1918 წლის ბრძოლებში მთელ ასეულ კილომეტრს გადაიოდნ ფეხით. 1918 წლის გაზაფხულზე შეტევის დამზადებისას, რათა მომავალ მოქმედებათა საიდუმლოება უკეთესად დაეცათ, უკანასკნელ ას კილომეტრიან სივრცეს გერმანელები ფეხით ღამის მგზავრობით გადაიოდნ.

საქართველოში ყველა ამას კიდევ ერთი არგუმენტი ემატება: — რკინისგზების სიმცირე, საერთო უგზოობა და სატრანსპორტო საშუალებათა უქონლობა; ამის გამო ჩვენში ძალიან დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს ჯარის სამგზარო ვარჯისობის გამომუშავებას.

სანამ მგზავრობა სწარმოებს შორს მტრისაგან, როცა მასთან შეხვედრა შეუძლებელია, მთელი ყურადღება უფროსისა უნდა მიექცეს ჯარისკაცთათვის მგზავრობის ყოველგვარ გაადვილებას და ხელსაყრელ პირობათა შექმნას. თუ მოავებოლება რამოდენიმე გზა, ყოელა იარაღის ნაწილს საკუთარი გზა ენიშნება, ცხენოსანს სხვა, არტილერიას სხვა და ქვეითი ჯარს სხვა. უკანასკნელს, რასაკვირველია, უმოკლესი. ამით ნაწილები ერთი მეორეში არ ირევიან და ირჩენენ საკუთარ სიჩქარეს, ამას კი დალილობაზე ძალიან დიდი გავლენა აქვს. იმაზედ მეტად არაფერი არ ჰქანცავს ჩქარ მიმავალ იარაღს, როგორც ცხენოსანს ან სხვა, როგორც საერთო სვეტში მგზავრობის დროს, ყველაზე ნელ მავალ იარაღთან (ქვეითი ჯართან) დაქვემდებარება. ამიტომ ყოველთვის, როცა კი ბრძოლის პირობანი ამას არ გვკარნახებენ, უნდა ვერიდოთ იარაღთა ასეთ არევას მგზავრობაში.

საბარგო ნაწილები ყველა ერთეულს მისდევს თან, რათა აღდგინდეს მისთვის ყველაფერი ხელთ ჰქონდეთ.

მგზავრობის დაწყებისას მხოლოდ პატარა ნაწილები იკრიბებიან; დიდი ერთეულები, რომ ბევრი დრო არ დაჰკარგონ, სამგზავრო წყობას სიარულში იღებენ. თუ მთელი ერთეული იდგა სამგზავრო გზის გასწვრივ, საკმარისია აღინიშნოს ერთეულის დაძვრის საათი, ყოველი შემადგენელი ნაწილი ეწყობა გზაზე. თუ ნაწილები დაბინავების დროს გაფანტული იქნენ სხვა და სხვა მიმართულებით, სვეტი ეწყობა რომელიმე პუნქტიდან, რომელსაც გავლის პუნქტი ეწოდება. უფროსი აღნიშნავს, რა რიგით უნდა მოვიდნენ ამ პუნქტზე სხვა და სხვა ნაწილები და რომელ საათზე უნდა იმყოფებოდეს იქ პირველი მათგანის თავი. ამის შემდეგ, ნაწილების უფროსები თვითონ ნიშნავენ თავისი ერთეულის აყრის საათს იმის მიხედვით, თუ რომელ საათზე უნდა მივიდეს გავლის პუნქტზე.

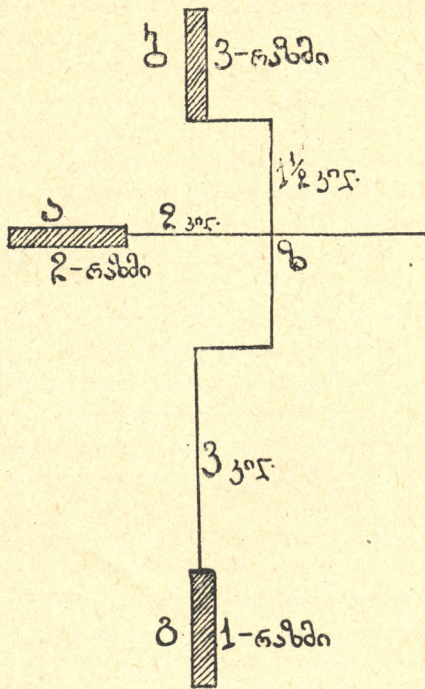
მაგალითად: — [იხილეთ ნახაზი მე-17 გვერდზე].

პოლკი დაბინავებულია «ა», «ბ» და «გ»-ში. უნდა დაიძრას იგი დილის ექვს საათზე. პოლკის უფროსი ნიშნავს გავლის პუნქტს (გზაჯვარედინი «ზ»), გავლის საათს (დილის ექვსი საათი) და რაზმთა რიგს. (მესამე რაზმი, მეორე რაზმი და პირველი რაზმი). სხვა დანარჩენი უკვე რაზმის უფროსთა მოვალეობას შეადგენს. მესამე რაზმს გავლის პუნქტამდე აქვს ერთი და ნახევარი კილომეტრი ე. ი. 22 წუთის სავალი, გავლის პუნქტზე უნდა იყოს ექვს საათზე, მაშასადამე, ბინიდან უნდა აიყაროს და დაიძრას 5. 38.

მეორე რაზმს აქვს გასაუღელი ორი კილომეტრი ე. ი. 30 წუთის გზა. გავლის პუნქტზე უნდა მოვდეს 6. 12., ვინაიდან ეს თორმეტი წუთი სჭირდება მესამე რაზმის აღნიშნულ პუნქტზე გასაუღელად, მაშასადამე, უნდა დაიძრას 5. 42.

პირველ რაზმს გავლას პუნქტამდე აქვს სამი კილომეტრი ე. ი. 45 წუთი, აღნიშნულ პუნქტზე უნდა იყოს 6. 24. მაშასადამე, ბინიდან უნდა დაიძრას 5. 39.

მგზავრობის დროს, ჯარისკაცს ყოველგვარი შესაძლებელი შეღავათი უნდა მიეცეს სიარულის გასაადვილებლად, როგორცაა: —საყელოს გახსნა, თუთუნის მოწევა, გზის გვერდზე ბილიკით სიარული, თოფის სურვილისამებრ დაკავება და სხვა. უფროსს უნდა ახსოვდეს, რომ ჯარკაცი არას შემთხვევაში არ იყოს ჩაყენებული ისეთ მდგომარეობაში, რომ იძულებული იქნეს სიარული თავისი ნებით გაიადვილოს; უფროსმა უნდა იცოდეს რა სახით უნდა მიეცეს მას შეღავათი. ერთეული არგად გამოიყურება მაშინ, როდესაც იგი არ არის დაღლილი. ამიტომ

სრულიად უადგილოა მგზავრობის დროს მოთხოვნა: სწორების დაცვის თოფების დაკავების და სხვა ამგვარი წვრილმანები, რომელიც სრულიად უმიზნოა, ადამიანს აბეზრებს, ჰქანცავს და ჯ.კ.-ს აიძულებს ამგვარ განკარგულებათა თავისი ნებით გადალაზვას.

თუ საბრძოლო მდგომარეობა არ გვიკარნახებს სხვა რაიმე წესრიგს, მგზავრობის ყველაზე ხელსაყრელი და ადვილი სახე შემდეგია: — ყოველ საათში ათი წუთი შესვენება და საათში ოთხი კილომეტრის გავლა, ხოლო დღეში დაახლოებით 25—30 კილომეტრისა. პირველი შესვენება საჭიროა უკვე ნახევარი საათის შემდეგ და ათ წუთზე მეტი (20-25 წუთი), რომ ჯ.კ.-მა მოახერხოს ყველა შენიშნულ ნაკლთა გასწორება. გზის უმეტესი ნაწილის გავლის შემდეგ საჭიროა დიდი შესვენება დაახლოებით სამ საათამდე, როდესაც ერთეულებს მიეცემათ სადილი. თუ სადმე ახლო მოაზრება უკეთესი ადგილა შესვენებასათვის, მაგალითად: წყალი, ჭალა, მყუდრო ადგილა, უკეთესაა სიარულს ცოტადენი გაგრძელება ან შემოკლება, რომ ეს შესვენება უკეთეს პირობებში მოეწ-

ყოს. მგზავრობისას უნდა მოვერიდოთ სიარულს დიდი სიცხის დროს. ჩვენში დაახლოვებით 12 საათიდან 15.30 საათამდე; სჯობს მგზავრობის დილით ადრე დაწყება და შემდეგ, საღამოს სიგრილეში გაგრძელება; სი-
ცხის დროს კი დიდი მოსვენება იქნება მოწყობილი. თუ დღის მთელი
სავალი 25 კილომეტრზე ნაკლებია, ხშირად უკეთესი იქნება დიდი შეს-
ვენება არ მოეწყოს, რომ ადრე მისკლისა და დაბინავების შემდეგ, ჯ-მ
მთელი დღის დანარჩენი ნაწილი თავისუფალი ჰქონდეს. თუ მგზავრობა
რამოდენიმე დღე გრძელდება, აუცილებელი არის დრო - გამომშვებით
მთელი დღის დასვენებას მიცემა, რაც კი შეიძლება. კარგ და შესაფერ
პირობებში.

რაც შეეხება ჩვენში მგზავრობის განსაკუთრებულ პირობათ, აღ-
სანიშნავია, რომ ცუდია მთებზე და მალღობებზე ღამის გატარება ტემ-
პერატურის დიდი ცვალებადობის გამო. დიდი შესვენების დანიშნაზე,
დროსა და გზის სიგრძის გარდა, ადგილ-მდებარეობასაც ეწება ძლიერ
დიდი მნიშვნელობა; მაგალითად: — თუ მთა ან უღელტეხილია გადასა-
სვლელი, გაჩერება მის წინ არ იქნება კარგი, მუდამ სჯობს გზის უძნე-
ლესი ნაწილის გავლა.

თუ გვსურს მგზავრობის აჩქარება, მაშინ სიარულის დროთა გა-
ზომვა ცოტა იცვლება. აღსანიშნავია, რომ სიჩქარე ნაბიჯის აჩქარებით
არ მოიპოვება, არამედ შესვენებათა შემოკლებით და სიარულის დროის
გაგრძელებით. მაგალითად: — ერთი სახე აჩქარებითი გადასვლისა არის
შემდეგი: —

მგზავრობის დაწყება 5 საათზე.

5 საათიდან	11 სიარული	— 6 საათი	გაივლება	24 კილომეტრი.
11 „	15 შესვენება	— 4 „	—	„
15 „	19 სიარული	— 4 „	—	16 „
19 „	20 შესვენება	— 1 „	—	„
20 „	22 სიარული	— 2 „	—	8 „
22 „	4 დასვენება	— 6 „	—	„
4 „	9 სიარული	— 5 „	—	20 „
9 „	10 დასვენება	— 1 „	—	„
10 „	13 სიარული	— 3 „	—	12 „

სულ ————— 32 საათი ————— 80 კილომეტრი

ასე გამოიყურება მგზავრობის შეწყობა იქ, სადაც საბრძოლო
ვითარება გვაძლევს ჯერ კიდევ საშუალებას მგზავრობის გაადვილება-
შემსუბუქებაზე ფიქრისას. ყოველ ჯ.კ-მა უნდა იცოდეს, რომ მგზავრობა
იგივე ბრძოლაა, ხოლო ბრძოლაში მიზნის მიღწევა აუცილებელია, რა-
თაც არ უნდა გვიღირდეს ეს.

ბრძოლის დროს ხშირად იქნება ისეთი მდგომარეობა, რომ სულ უმცირეს ნაწილს შეეძლება მთელი ბრძოლის ბედის გადაწყვეტა და ეს ნაწილი ამ გადაწყვეტ ადგილზე უნდა იქნეს, რა ზარალიც კი არ უნდა მიიღოს მან, სულერთია, იქნება ეს ტყვიამფრქვევიდან, სიცხისგან თუ დაღლილობისგან, ოღონდ ის მოვიდეს ბრძოლის ველის იმ ადგილს და ისეთ დროს, რომ ჯერ კიდევ შესძლოს ბრძოლის მსვლელობის ჩვენ ს.-სარგებლოდ გამობრუნება.

ამ მიზნის მისაღწევად არავითარ ზარალს არ მიეცევა ყურადღება. ზიანის შიშმა არასოდეს არ უნდა აგვალბინოს ხელი მიზნის მიღწევისაგან.

მტრის უკანასკნელ კონველსიით გარღვეული ფრონტის გასაბლანდავად საკმარისია პატარა ნაწილის დროზე გამოჩენა; რა მდგომარეობაშიც კი არ უნდა იყოს იგი, ეს უკვე მოგვეცემს კრიზისის გადატანის საშუალებას სხვა ნაწილების მოსვლამდე. [მაგალითად: — გერმანელთა შეტევის შეჩერება 1918 წელს ამიენის მიმართულებით, როცა ფრონტი ფაქტიურად უკვე პარღვეული იყო]. ამ შემთხვევაში არავითარ წესდებას და საათების დაყოფას მნიშვნელობა არა აქვს.

რასაკვირველია, არ შეიძლება მშვიდობიან დროში ისეთი ცდის გაკეთება, რომელიც მიზანშეუწონოად გაფლანგავს რამდენიმე ათეულ სიცოცხლეს; მუდამ უნდა ვესწრაფოდეთ მგზავრობის საუკეთესო პირობათა შექმნას, მაგრამ საჭიროა ყველამ იცოდეს, რისი მიღწეაც შეიძლება ამ მხრივ. ურყევი რიცხვები მას ასე ასწორენ: —

1920 წ. ვარშავის ბრძოლაში პოლონეთის ერთ-ერთ დივიზიამ ცხრა დღეში სამასი კილომეტრი გაიარა ბრძოლით, ესე იგი საშუალოდ დღეში 33 კილ-ზე მეტი ბრძოლით, და უკანასკნელ 24 საათში განვლო 60 კილომეტრი.

1918 წ. ფლანდრიაში გერმანელების შეტევის დროს, ინგლისელების დასახმარებლად გაგზავნილ ფრანგების მეორე ცხენოსან კორპუსმა პირველ 24 საათში 105 კილ-რი გაიარა და ამის მეორე და მესამე დღეს ჩვეულებრივ მგზავრობას განაგრძობდა. დანიშნულების ადგილამდე გაიარა 180 კილომეტრი სამ დღეში. [მხედველობაში არ ვიღებ ნაპოლეონის ხანას, როდესაც ქვეითი ან ცხენოსანი მგზავრობა მგზავრობის ერთად ერთი სახე იყო].

როცა მგზავრობა მტრის ახლო სწარმოებს და მასთან შეხვედრა მოსალოდნელია, უპირატესობა უკვე ტაქტიკურ მოთხოვნილებას ეძლევა; ჯარი უკვე თავის უზრუნველყოფაზე ფიქრობს, რომ არავითარ ჩენთის მოულოდნელ მოქმედებას არა ჰქონდეს ადგილი. ამისათვის სვეტი ჰგზავნის წინ წინმცველ ნაწილს. ამ ნაწილის ძალა განიზომება მთელი

სექტის საერთო რიცხვით. არავითარი გადამწყვეტი რიცხვი არ ატარებს; დაახლოვებით იგი უდრის მთელი ძალის ერთ მესამედს. რა მანძილზე და რა წყობით მიდის წინ ეს ნაწილი? — თვით წინამცველი იყოფა შემადგენელ ნაწილებზე. სულ წინ ჰგზავნის ნავარდს, რომლის დანიშნულებასაც ყოველი უახლოესი ბილიკისა და მდებარეობის დაფარულობის გაშინჯავს წარმოადგენს. მაგ., თუ წინამცველი შესდგება რაზმიდან მაშინ ნავარდათ გაიგზავნება დაახლოვებით ერთი მწყობრი, რომლის შემადგენლობიდან დაახლოვებით ორი მესამედი გაშლილი და გაფანტული მიდის წინ, რომ გადაათვალეიროს ყველა წინ დახვედრილი გზები, ბილიკები, ხეხვები და სხვა. ნავარდის დანარჩენ ნაწილს შეუძლია კრებულ რიგში გაჰყვეს მათ ხედვითი კავშირის მანძილზე, მსვლელობის ღერძზე ისე, რომ ყოველ წუთში შეეძლოს ჯარის მიშვლება. ამ კრებულ ნაწილთანვე იქნება ნავარდის უფროსი.

ნავარდს მოსდევს წინა მცველის მოწინავე ნაწილი, რომელიც მთელი წინამცველის ერთ მესამედს წარმოადგენს დაახლოვებით. მოწინავე ნაწილი ისეთ მანძილზე უნდა იყოს დაშორებული ნავარდიდან, რომ მტერმა ვერ მოახერხოს მისი ნავარდთან ერთად ცეცხლით შეკვრა. გორაკიან ადგილზე საკმაო იქნება უახლოეს სერს იყოს ამოფარებული, ხოლო ვაკე ადგილზე, ზემოდმოტანილი პირობა მანძილის გადიდებით უნდა მოვიპოვოთ. ეს მანძილი უნდა გვაძლევდეს წინა ნაწილის გაშლის საშუალებას. რა ძალისა უნდა იყოს ეს მოწინავე ნაწილი, ამის გადაჭრით თქმა თითქმის შეუძლებელია. თუ წინამცველად მთელი რაზმია, მოწინავე ნაწილად შეიძლება იმ ასეულის მთელი დანარჩენი შემადგენლობა იყოს, რომლის შემადგენლობიდანაც ნავარდია.

საჭირო არის აგრეთვე ტყვიამფრქვევთა სულ მცირე ნაწილის მიცემა (ერთი ჯგუფი), რომ მტრის მცირე ნაწილმაც არ გვაიძულოს შეჩერდეთ და უცადოთ სხვა ძალების მოსვლას. უნდა გვახსოვდეს: რომ თუ მტერს რაიმე ჯავშნიანი იარაღი მოეპოვება, იგი უპირველესად ყოველისა ამ მოწინავე ნაწილს შეხვდება, ამიტომ საჭიროა, თუ გვაქვს ამისი საწინააღმდეგე იარაღი, იგი მოწინავე ნაწილში იყოს მოთავსებული. რაზმის ფარგლებში იქნება ეს ქვეითი ჯარის ზარბაზანი 37 მილიმეტრიანი. როგორც ზედავთ, მოწინავე ნაწილი იქნება დაახლოვებით მთელი წინამცველის ერთი მესამედი, ხოლო მისი დაშორების მანძილი ნავარდიდან ვაკე ადგილზე, დაახლოვებით 400 მეტრიდან 700 მეტრამდე. შემდეგ მოდის წინამცველის მთავარი ძალა მთელი შემადგენლობით, დაახლოვებით 700—1000 მეტრის მანძილზე თავის მოწინავე ნაწილიდან.

წინამცველის მოვალეობაა, რომ შეუძლებელჰყოს მტრის მოულოდნელი თავდასხმა, რომ არ მიეცეს მტერს საშუალება ჩვენ გაუშლელ

მთავარ ძალებს ცეცხლით შეეხოს. იგი ისეთ მანძილზე უნდა იყოს დაშორებული მთავარ ძალებიდან, რომ მუდამ მოახერხოს უახლოეს ხელსაყრელი პოზიციების დაკავება; უნდა უზრუნველყოს სივრცე, საჭირო მთავარი ძალების გასაშლელად. იმდენად ძლიერი უნდა იყოს, რომ ადვილად მოახერხოს ამ პოზიციების და სივრცის იმდენ ხანს შერჩენა, რომ უფროსმა შესძლოს რაიმე გადაწყვეტილების მიღება, და ამ გადაწყვეტილების განსახორციელებლად საბრძოლოდ გამოსვლა. ყველა ზემომოტანილი მოსაზრებანი ცხადათ გვაჩვენებენ, რომ არ შეიძლება არავითარი გადაჭრილი რიცხვის ან მანძილის დასახელება და მათი სავალდებულოდ ცნობა. ყველაფერი შედარებითი რიცხვს წარმოადგენს იმის-და-მიხედვით, თუ რა ნაწილის, რა ძალის წინამცველია და რა მდებარეობაში სწარმოებს მგზავრობა.

წარმოვიდგინოთ: ორი ნაწილი, უზრუნველყოფილ სამგზავრო წყობით, ერთი მეორის წინააღმდეგ მოძრაობაშია. შეხვედრა მოსალოდნელია ყოველ წუთში და მთელი ბედი ბრძოლის იმაზე იქნება დამოკიდებული, თუ რომელი მხარე უფრო მალე გაიშლება, რომელი უფრო მალე მიიღებს საბრძოლო წყობას, რომლის უფროსი უფრო მალე და სხარტად შეაფასებს მდგომარეობასა და მდებარეობას, და რომელი მათგანი იმოქმედებს მეტი ენერგიით. რიცხვს ამ შემთხვევაში არა აქვს გადამჭრელი მნიშვნელობა. ამისათვის ყველა ზომა უნდა იქნეს წინდაწინვე მიღებული კავშირისა და ბრძანებათა გასაადვილებლად.

დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს კავშირის მოწყობას. ძლიერ ხელსაყრელია მგზავრობის დროს ქვეითი შიკრიკთა ჯაჭვის მოწყობა სვეტის გასწრივ. საუცხოოდ მუშაობენ ამ შემთხვევაში აგრეთვე ცხენოსანი შიკრიკნი და შიკრიკნი ველოსიპედზე. ცნობათა მალე მისაღებად და ბრძანებათა ასაჩქარებლად, ყველა უფროსის ადგილი ერთი საფეხურით წინ არის წაწეული, სახელდობრ: — მგზავრობის დროს მთელი სვეტის უფროსი წინამცველის მთავარი ნაწილის თავში იმყოფება, — წინამცველას უფროსი იმყოფება წინამცველის მოწინავე ნაწილის სათავეში, ხოლო მოწინავე ნაწილის უფროსი ნავარდის კრებულ ერთეულთან. ყველა ამ უფროსებს აქვთ ნება წინიდან ჰომავალი ყველა ცნობის წაკითხვისა, მიუხედავად მისამართისა, მხოლოდ არ შეიძლება ამ ცნობის დაგვიანება ან გაჩერება.

თუ მოგვეპოება რამოდენიმე გზა ჩვენი მგზავრობის მიმართულებისა, საჭიროა ყველა ამ გზების გამოყენება. ეს საუცხოოდ ააჩქარებს და გაადვილებს საბრძოლო გაშლას და თვით მგზავრობასაც. რასაკვირველია, არ შეიძლება ეს გზები ისე იკვნენ ერთი მეორესაგან დაშორებულნი, რომ ნაწილთა შუა საბრძოლო კავშირს შეუძლებელ ჰყოფდნენ. ყვე-

ლაზე უკეთესი და კარგად უზრუნველყოფილი გზით საბარგო ქარაჭანში წავა თავისი მცველი ნაწილით; არტილერია ყოველ სვეტში საჭიროების სათანადო რიცხვით იქნება მივლინებული.

გარდა კედაროს უზრუნველყოფისა, საჭიროა აგრეთვე გვერდების უზრუნველყოფა და დაცვა, თუ ჩვენ მარცხნივ ან მარჯვნივ საკუთარი ნაწილი არ მოიპოვება და მტრის რაიმე მოქმედება მასალოდნელია. გვერდის დაცვა მგზავრობის დროს შეიძლება უძრავი ან მოძრავი გვერდ მცველის საშუალებით; უძრავი გვერდმცველი საკმაოა მაშინ, როდესაც მტერს ჩვენი გვერდისაკენ მოეპოვება მხოლოდ რამოდენიმე გზა ესე იგი სადმე ჩვენი მიმართულების ღერძის ახლო მოიპოვება რაიმე უღელტეხილი, ხიდი ან ფონი, საიდანაც შეუძლია მტერს გამოვიდეს და თავსდაგვესხას. ამ ადგილებს იკავებს ჩვენი გვერდმცველი ნაწილი და უკავია იმდენ ხანს, სანამ მთელი სვეტი არ გაივლის. ერთეულის გავლის შემდეგ უერთდება უკანმცველს. რასაკვირველია, ამას მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ მაშინ, თუ ამ გზების გარდა მტერს არსაიდან არ შეუძლია თავდასხმა. რა ძალისა უნდა იყვნენ ეს ნაწილები? ამის თეორიული კარნახი სრულიად შეუძლებელია. მათი დანიშნულება მოითხოვს, რომ მათ შეეძლოს ამ დაკავებულ ადგილების შერჩენა იმდენ ხანს, რომ მთელ ძალამ, რომელსაც უზრუნველყოფთ ხელშეუშლელად გაიაროს სახიფათო ადგილი, ხოლო დანარჩენი კი დამოკიდებულია ადგილ-მდებარეობაზე, ზოგ ადგილას შეიძლება ერთი მწყობრი ტყვიამფრქვევით, მიუდგომეო ძალას წარმოადგენდეს; ხოლო ზოგან შეიძლება რაზმიც კი არა კმართდეს; გარდა ამისა, თუ უზრუნველყოფთ რაზმს, ის 12 წუთში გაივლის, ხოლო თუ სავა რომელიმე დიდ ერთეულს, მას გასავლელად რამდენიმე საათი დასჭირდება. ამის სათანადო შეფასება კონკრეტულ მდგომარეობაში, უფროსის პირად ღირსებას და მოკიდებულა, უკანასკნელას შეიძლება მხოლოდ იმის მიხედვით, თუ რამდენათ მიაღწია მიზანს, როგორ დალლად უღირდა ეს ნაწილს და რამდენი დრო მოანდომა მას.

მოძრავი გვერდმცველი მიდის მთავარი ძალების პარალელურად ისეთ მანძილზე, რომ მტერმა ვერ მოახერხოს მთავარი სვეტის ცეცხლით შეხება. მთიან ადგილებში, ამ მანძილს გვიკარნახებს ადგილ-მდებარეობის მოყვანილობა იმის-და-მიხედვით, თუ საიდან შეუძლია მტერს ჩვენი გზის თვალდევნა და რა სადგომიდან ძალუძს ჩვენ გზაზე ცეცხლის წარმოება. ტრიალ ვაკეზე კი ეს მანძილი მტრის იარაღის შორსწვდენის მანძილი იქნება. უნდა გვანხოვდეს, რომ გრძელი გზით სიარულის დროს, გვერდმცველს მთავარ ძალებზე მეტი სიარული უხდება და სიარული უმეტესად უფრო ცუდ პირობებში; ამის გამო საჭიროა ხოლმე დროგამოშვებით გვერდმცველის გამოცვლა. თუ სიარულის დროს გვერდმცვე-

ლი გზის ოდრიკალის შუაში მოჰყვა, მაშინ უნდა გაჩერდეს, რომ მთავარ ძალებს არ გაუსწროს.

მგზავრობის დროს აუცილებელია მტრის ფრენოსნობის მოსაგვრებელი ზომების მიღება, როგორც აქტიურ მოგერიებისა, ისე პასიური. აქტიურ მოგერიებას ვაწარმოებთ საკუთარი ფრენოსნობისა და წინდაწინვე განმხადებულ, სპეციალურ სახენიტო არტილერიის და ტყვიამფრქვეთა საშუალებით. პასიურ მოგერიებას ვაწარმოებთ მგზავრობის ყოველ გვარ დაფარვით და წყობის გაშლა-გახალვათებით. ამიტომ ომის დროს უნდა ვეცადოთ, რომ ყოველგვარი მგზავრობა ვაწარმოოთ ღამით ან-და ტყიანი გზით.

ყოველი ზომა უნდა მივიღოთ, რომ როგორც თვით მგზავრობა, აგრეთვე მგზავრობის მიზანი საიდუმლოებით იყოს მოცული. მგზავრობის სრული საიდუმლოებით დაცვა პარტიზანული ომის დროს წარმოდგენს პირველ პირობას მოქმედების ჩვენ სასარგებლოდ დამთავრებისათვის.

ჩვენში საჭირო იქნება გზების დასაფარავად ყოველი გზატკეცილის გასწრივ დიდრონი ხეების დარგვა; მაგალითად: კაკლების, ჭადრების და სხვა, ასე რომ გზაზე ხეივანი შეიკრას, გვერდების კი კვიპაროსით დაფარვა.

დ გ ო მ ა

დგომის მოწყობაზე აქვთ გავლენა და გვიკარნახებენ მის სახეს იგივე პირობანი, რაც მგზავრობის დროს. თუ ბრძოლის ველიდან შორს ვიმყოფებით და მტერთან შეხვედრა არ არის მოსალოდნელი, მაშინ უმთავრესი საგანი ჯარისკაცთა უკეთესი მოწყობა და მათთვის სრული მოსვენების პირობების შექმნაა. ამ მოთხოვნილებებს მხოლოდ დაზინავება აკმაყოფილებს. რომ ბინა ხალვათი იყოს და უკეთეს პირობებს იძლეოდეს, უნიშნავთ ნაწილებს, შეძლებისდაგვარად, ფართო სივრცეს.

ყველა იარაღი დგება ცალ-ცალკე განსაკუთრებულ რაიონებში, რომელნიც უკეთესად შეეფერებიან მათ პირობებს. მაგალითად: — ცხენოსანი ნაწილებისათვის აუცილებელია წყლის სიახლოვე, მაშინ როდესაც არტილერიას წყლის გარდა აუცილებლად სჭირდება გზები, რომ ყოველ წუთს ადვილად შეეძლოს დგომის რაიონიდან გამოსვლა.

ყველაზე ხელსაყრელი სახე დაზინავებისა, ნაწილისათვის არის სამგზავრო მძიმართულების გასწრივ, ნაწილის სიგრძეზე დაყენება. მაშინ ერთეულებს არც დაზინავების წინ და არც გამგზავრების წინ არავითარი სიარული და გადასვლა - გადმოსვლა აღარ სჭირდება.

მიუხედავად ჩამოთვლილ ღირსებათა მას ბევრი უარყოფითი მხარეები მოეპოვება; უარყოფითი მხოლოდ ტაქტიკური თვალსაზრისით, სახელდობრ: —

1. მოიპოვებს დიდ სივრცეს;

2. შლის ტაქტიკურ ერთეულებს და მის შემადგენელ ნაწილებს ათავსებს სხვა და სხვა რაიონში მოსახლეობის-და-მიხედვით;

3. აძნელებს დაბინავების სივრცის უზრუნველყოფას სოფლის მოხაზულობის-და-მიხედვით.

ყველასათვის ცხადია, რომ დაბინავებული ნაწილი ჩვენებური მოუწყობელი სოფლის განსახიერება იქნება და ეს გარემოება ძლიერ გადაძნელებს ნაწილის უზრუნველსაყოფად ყოველ მოსასვლელ გზების დაკეტვას.

მეორე სახე დგომისა არის ბანაკი. ამ შემთხვევაში ნაწილი დგება ველზე ცის ქვეშ უბრალო კარვებში.

ბანაკის დადებით მხარეებს მხოლოდ მისი ტაქტიკური უპირატესობა წარმოადგენს; სახელდობრ: —

1. მთელი ერთეული იმყოფება ერთად უფროსის ხელში;

2. ძლიერ გაადვილებულია თვალყურის დეენა და უზრუნველყოფა.

მაგრამ ბანაკში ჯარ-კაცი იმყოფება ამინდის უშუალო გავლენაში და ეს ძლიერ ცუდად მოქმედებს მის ფიზიკურ მდგომარეობაზე; ამიტომ, თუ ტაქტიკური მდგომარეობა არ გვიკარნახებს ამას, ბანაკს არ უნდა მივმართოთ.

მესამე სახე დგომისა არის ბინა ბანაკი — საშუალო სახე ამ ორგვარ დგომისა. ამ შემთხვევაში, დასახლებულ რაიონში ვაყენებთ ერთეულს, რომელიც თავისი შემადგენლობით აღემატება მოსახლეობის სათანადო რიცხვს. მაშინ ნაწილი ამ ერთეულისა ბინავდება, ხოლო ნაწილი იქვე იბანაკებს, — ამ მეორე ნაწილს, თუმცა დაბანაკებულია, მაინც შეუძლია დაბინავების ზოგიერთი დადებითი მხარეების გამოყენება.

როგორც უკვე აღნიშნული იყო, დაბინავების სახეს სწყევტს იგივე გარემოება, რაც მგზავრობისას: — «შორს მტრისაგან», «მტრის ახლოს» და «მტრის უშუალო სიახლოეში». როდესაც ვიმყოფებით მტრისაგან შორს და მასთან შეხვედრა შეუძლებელია, მაშინ აუცილებლად მივმართავთ დაბინავების ყველაზე ხელსაყრელ სახეს ჯარისკაცთა მოსვენების თვალსაზრისით.

მტერთან ახლო დგომის დროს, ესე იგი, როცა მოსალოდნელია უახლოეს მგზავრობაში მასთან შეხლა, ყოველივე უპირატესობანი უკვე

ტაქტიკურ მოსაზრებებს ენიჭებათ. აქ უკვე აღარ შეგვიძლია ერთეულის ერთ გრძელ სიმათ გაქიმვა, — ეს საშინლად გააგრძელებდა საბრძოლო გაშლას; უკვე აღარ შეიძლება სხვა და სხვა იარაღის სრულიად განცალკევებული დაყენება; უკვე აუცალკებელია ამ იარაღთა ისეთი მოთავსება და ისეთი შეფარდებით, როგორც განზრახულია მათა მოწმარება. არტილერიის ნაწილები დგებიან იმ ქვეითა ჯარის ერთეულებთან ერთად, რომელთანაც იქნებიან მივლინებული საბრძოლველად. ქვეითი ჯარი მოკალეა სრულიად უზრუნველჰყოს არტილერიის ეს ნაწილები, ვინაიდან არ შეიძლება არტილერიის გაფლანგვა საკუთარი უზრუნველყოფისთვის. რამდენათაც მტერთან ახლო ვიქნებით, მით უფრო მეტ სიგანეში ვაწყობთ დაბინავებას. ტაქტიკური მოთხოვნილებანი ამ დროს ძლიერ ხშირად გვაიძულებენ ბინა-ბანაკის მოწყობას ან-და სულ უბრალო დაბანაკებას.

დგომა მტრის უშუალო სიახლოვეში უკვე თავისთავად საბრძოლო განმზადებას წარმოადგენს. ამ შემთხვევაში ნაწილი სიარულის დროსაც უკვე საბრძოლო წყობაშია გაშლილი და შეჩერებისას იმავე წყობაშივე დგება. ბინა ამ მდგომარეობაში მოულოდნელი შემთხვევითი მოვლენაა და ის ნაწილებიც, რომელნიც შემთხვევით ბინაზე მოჰყვებიან, ბინავდებიან საგანგებო წესით, ე. ი. ბინავდებიან მხოლოდ დაბალ სართულებში — (არ შეიძლება მაღალი სართულების დაკავება), და სძინავთ ტანგაუხდელად იარაღით ხელში.

თანდათან დიდ მნიშვნელობას ღებულობს ბინის ან ბანაკის გარეგანი გამომეტყველება, რომ არ იქნენ გამოაშკარავებული მტრის ფრენოსნობის მიერ. ამისათვის უნდა მოვერიდოთ ღია ადგილზე დაბანაკებას და ბანაკის ყოველგვარ რეგულიარული სახის შექმნას; ყველაფერი უნდა იყოს დამალული და ნილაბ-მოსილი.

ყოველად შეუძლებელია მშვიდობიანი წესით ურმების ან ზარბაზნების სწორე მწკრივებით დაყენება. ეს საუცხოო გაადვილება იქნება მტრის ფრენოსნობისათვის.

ყველა ეს საგნები არარეგულიარულად უნდა იქნენ გაფანტული და ამოფარებული სხვა და სხვა საგნებს და ისე იქნენ ნილაბმოსილი, რომ არავითარ დისონანს არ უნდა წარმოადგენდენ გარემო გამომეტყველებაში.

ნ ა ვ თ ი ს ა თ ვ ი ს ბ რ ძ ო ლ ა

მ ს ო ფ ლ ი ო ო მ შ ი

ა

ნ ა ვ თ ი ძ ვ ე ლ ა დ

ნავთის ისტორია კაცობრიობის ისტორიას თან მოსდევს და მასთან მჭიდროთაა დაკავშირებული. ბიბლიაში ნავთი მოიხსენება უძველეს დროიდან, ეგვიპტეში ნავთი ცნობილია, როგორც სამკურნალო და საბალზამო ნივთიერება.

ჰეროდოტესი სწერს ცაკინთოს ნავთის შესახებ: პლინიუსი, დიოსკორიდეს და სხვა მრავალი მწერალი აღნიშნავენ ნავთის ხმარებას.

როდესაც ალექსანდრე მაკედონელი ბაბილონში შებრძანდა, ქუჩების ორივე მხრივ არხები ზიმზიმებდნენ ნავთის მდინარეთა ცეცხლით.

ზორასტრის კულტი დაიბადა ნავთიან მხარეში — სპარსეთი! ცეცხლთაყვანისმცემლობა მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში უმტკიცესი რელიგია იყო! მესოპოტამიასა და სამხრეთ სპარსეთში, არსაკიდების და სასანიდების დინასტიის სატახტო ქალაქთა დაარსება დაკავშირებულია ნავთის-წყაროებიან ადგილებთან.

ძველად ნავთს ხმარობდნენ აგრეთვე როგორც საომარ მასალას. პირველად ბერძენთა სარდალმა კალენიკუსმა 673 წ. ნავთის ცეცხლით განადგურა სარკინოზთა ფლოტი. [მტრის გემებზე ისროლეს სპეციალურად დამზადებული ცეცხლმოდებული ისრები და ამგვარად გადასწვეს ფლოტი].

ძველ საბერძნეთში ნავთს ერქვა სიცილიის ზეთი და ხმარობდნენ გასანათებლად. საშუალო საუკუნეთა ქალაქები, როგორც მაგალითად — ჯენოა ნავთს ხმარობენ ქუჩების გასანათებლად. მხოლოდ ლამფის გამოგონების შემდეგ [მე-19 საუკუნის პირველი მეოთხედი!], ნავთის გასანათებლად ხმარება ჩვეულებრივი შეიქნა, თუმცა მისი ხმარება მაინც განსაზღვრული იყო, სანამ ნედლი ნავთის გადამუშავება და გაწმენდა არ დაიწყო.

ნავთის მრეწველობის დასაწყისი

1859 წელი არის სანავთო მრეწველობის დასაწყისი; ამერიკელმა ინჟინერმა ე. დრეიკმა პირველად გასთხარა ჯაბურდილი და ასე მიიღო ნავთი დედამიწის გულიდან. ამერიკაში და ევროპაში ნავთი გაჰქონდათ, ბოთლებით ჰყიდდნენ ამერიკული ზეთის სახელით. უკვე 1870 წ. ნავთის ამოღებამ მიაღწია ხუთ მილიონ ბარელს!

1884 და 1897 წწ. არის გარდამტეხი ხანა სანავთო მრეწველობაში და მის განვითარებაში. გერმანელმა ინჟინერმა ბენცმა აამუშავა ავტომობილი და გერმანელმა ინჟინერმა დიზელმა ნავთის საშვალეობით დაატრიალა მოტორმანქანა, რომელსაც მერმე დიზელმანქანა დაერქვა.

დიზელმანქანის მნიშვნელობა

იმას გარდა, რომ ნავთს თავისთავად აქვს უმაღლესი სითბოს ერთეული (1000) და ამ მხრივ ნახშირს ბევრად სჯობნის, — დიზელმანქანაში მას ენიჭება ორკეცი საწვავი ღირებულება.

დიზელმანქანას აქვს სხვა ძალღვან მანქანებთან შედარებით შემდეგი უპირატესობანი: — მცირე ადგილის დაკავება, სწრაფი ამუშავება, საწვავ მასალის დაუკარგველობა მუშაობის შეწყვეტის დროს, არავითარი ნაცარი, ნავთის მომარაგება პატარა ადგილზე, გასაცივებელი წყლის ნაკლები ხმარება.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დიზელმანქანა საერთოდ გემისათვის და უფრო მეტად, კერძოდ, სამხედრო გემისათვის. ამ შემთხვევაში, გემზე დიზელმანქანის დადგმას შემდეგი წარმატებანი მოაქვს: —

1. ორთქლის მანქანისა და მასთან ნახშირის ხმარების მოსპობით სახსებით მარტივდება სამსახური, ცეცხლისმთებლნი ზედმეტი არიან.

2. დიზელმანქანიანი გემი ყოველ წამს მზადაა ასამოქრავებლად, რაც სამხედრო გემისათვის მეტად მნიშვნელოვანი ო

3. დიზელმანქანიანი გემის მოქმედების რადიუსი ხუთჯერ მეტია ორთქლმანქანიან გემისაზე. ქვანახშირის ოდნობის ნავთით, დიზელმანქანიანი გემი ხუთჯერ მეტ გზას გაივლის; სავაჭრო და სამხედრო გემი ხშირად არის იძულებული ნახშირისათვის ნავთსადგურში შევიდეს; ნავთის ერთხელ მიღება საკმარისია დიდი ხნის სიარულისათვის.

4. ისეთი თხელი მასალა, როგორც ნავთი, შეიძლება მოთავსებულ იქნეს გემის თავისუფალ ადგილებში, გვერდებში, ორმაგ კედლებში და სხვ. ამით ზედმეტი ხდება ნახშირის ბუნკერი, რომელსაც ყოველთვის მინდა ემუქრება.

5. სანავთო მილით გემზე ნავთის მიღება იოლია და სუფთად იკავებს გემს.

6. ვინაიდან ბუხრები საჭირო აღარ არის, სამხედრო გემის ზარბაზნებს შეუძლია მთელ პორიზონტზე იტრიალოს; ქვანახშირის კვამლი, აქამდე რომ გამცემი და მოლალატე იყო სამხედრო გემისათვის, დიზელმანქანიან გემზე აღარ არსებობს.

7. დიზელმანქანიან გემს აქვს დიდი მანევრირების უნარი.

ნ ა ვ თ ი ს ხ მ ა რ ე ბ ა

ნავთის ხმარების ამნაირი უპირატესობა ძნელი შესამჩნევი არ უნდა ყოფილიყო. სამხედრო ფლოტის ქვეყნებმა: პირველად ინგლისმა დასდო გემზე დიზელმანქანა; ლორდ ფიშერის დაჟინებით მოთხოვნით, ინგლისის ფლოტმა დაიწყო დიზელმანქანის შემოღება (1904 წ.). უკვე 1914 წ. მთელი მსოფლიო ფლოტის 3.1 პროც. ნავთის ხმარობდა; 1923 წ. კი — 26.79. აქედან გამომდინარეებს ნავთზე მოთხოვნილებისა და მაშასადამე: ნავთის მრეწველობის ზრდა.

ავტომობილიზმის განვითარებამ (1884 წ.) ნავთის ხმარება უზარმაზარად გაზარდა. ჯერ კიდევ 1899 წ. ავტომობილთა რიცხვი უდრიდა 10000 და დღეს კი 30 მილიონს გადააჭარბა.

ნავთი სჭირდება აგრეთვე რკინისგზას (მაშუთი). 1936 წ. შეერთებული შტატების რკინიგზა ხარჯავდა 15 მილიონ ბარელს; 1923 წ. კი 58 მილიონ ბარელ ნავთს.

ნავთი აუცილებელია აგრეთვე საჰაერო ფლოტისათვის (ბენზინი, ზეთი): ამას გარდა: ნავთი და მისი პროდუქტები იხმარება ინდუსტრიაში საერთოდ, განსაკუთრებით ქიმიურ მრეწველობაში (ასაფეთქებელ მასალათა დამზადება) და ფარმაცევტული მიზნებისათვის.

ცხადია: ნავთის ასეთი მნიშვნელოვანი და მრავალმხრივი ხმარება, სანავთო მრეწველობის გაზრდა-გადიდებას იწვევდა. 1890 წ. ნავთის ამოღებული ოდნობა უდრიდა 75 მილიონ ბარელს: ეხლა კი მილიარდს აღემატება!

ჩვენ დავინახეთ, რომ ნავთს აქვს არა მარტო კომერციული, არამედ სამხედრო მნიშვნელობაც. ამიტომ, მართალი იყო ფრანგი სენატორი ბერანჟე, რომელმაც სთქვა: —

«ვისაც აქვს ნავთი, მას აქვს ძლიერება. ბატონობა ზღვაზე ნავთის მეოხებით; ბატონობა ჰაერში ნავთის წყალობით; ბატონობა მიწაზე კაპიტალით, რომელიც ნავთთან არის დაკავშირებული!»

ნავთის ინდუსტრიული და მილიტარული მნიშვნელობა ისეთი

ვეებერთელა შეიქნა, რომ დიდი და პატარა სახელმწიფო შესდგა სანავთო ბრძოლის :სპარეზზე ნავთზე ბატონობისათვის, ნავთის დასაპყრობათ. აქედან წარმოსდგება: — ბრძოლა ნავთისათვის!

პირველი სანავთო ბრძოლა

ნავთის ისტორიას მე ვყოფ სამ ნაწილად: —

პირველ ხანას ეკუთვნის სანავთო წარმოებისა და მრეწველობის ის პერიოდი, როდესაც ნავთს ფლობდენ მარტო კერძო კომპანიები, სამრეწველო საზოგადოებანი. იმ დროის უმთავრესი დამახასიათებელია ბრძოლა სანავთო ფასების ასპარეზზე (ფასების ომი!), ბრძოლა შინაური ბაზარის დასაპყრობად, საკუთარ ქვეყანაში მონოპოლიის შესაქმნელად და განს. მტკიცებლად.

მეორე ხანაში ბრძოლა სწარმოებს ნაციონალურ სანავთო კომპანიათა შორის მსოფლიო სანავთო ბაზარის ხელში ჩასაგდებად, — ესაა ბრძოლა ამერიკულ, ჰოლანდურ, ინგლისურ, კავკასიურ და სხვა სანავთო საზოგადოებათა შორის მსოფლიო ბაზარზე.

მესამე ხანა უკანასკნელი, როცა ნავთისა და ნავთიანი ადგილეების გულისათვის თვით სახელმწიფოანი იბრძვიან. ეს არის გუშინდელი და დღევანდელი ამბავი! —

ჩვენ დავინახეთ, რომ ტუნიკაში მომხდარი რევოლუციის წყალობით, ნავთს მიენიჭა არა მარტო დიდი ინდუსტრიული მნიშვნელობა, არამედ მილიტარულიც. ამიტომ სახელმწიფოანი, რომელთაც ნავთი არ გააჩნიათ ან მეტად მცირე ოდნობისა აქვთ, იწყებენ ჯიბრსა და ქიშპობას ნავთისათვის — და მსოფლიო ომის დროს უკვე ტყვიით იკაფავენ გზას ნავთის წყაროებისაკენ.

ამ ეპოქის, ამ უკანასკნელი ათეული წლების განმავლობაში, სანავთო ბრძოლისათვის უმთავრესი დამახასიათებელი თვისებანი არიან; — კერძო სანავთო საზოგადოებათ მხარს უჭერენ და ეხმარებიან მთავრობანი; თვით სანავთო საზოგადოებანი, მთავრობათა ზეშთაგონებით, აწარმოებენ სანავთო პოლიტიკას ნაციონალური ინტერესების მიხედვით: მთავრობათა დახმარებით ეს სანავთო საზოგადოებანი სცდილობენ ხელჩაიგდონ ნავთიანი ადგილები; თვითონ სახელმწიფოანი მონაწილეობენ სანავთო კომპანიებში ან კონტროლს უწევენ მათ; თვით სახელმწიფოანი აწარმოებენ სანავთო პოლიტიკას, ესე იგი: — სანავთო საკითხი ხდება სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკის საგნად. ეს არის ბრძოლა ნედლი მასალისათვის, — ბრძოლა ნავთიანი ადგილებისათვის, ნავთზე საბატონოდ და სანავთო ინდუსტრიის ხელთ ჩასაგდებად.

პირველი ბრძოლა ნავთიანი ადგილებისათვის სახელმწიფო
 შორის მოხდა ოსმალეთში, ეგრედ წოდებულ ბალდადის სარკინიგზო კონ-
 ცესიის გამო. 1904 წ., ფორმალურად ოსმალურმა და არსებითად გერ-
 მანულმა საზოგადოებამ — ანატოლიან რეილ უეი კომპანი — კონცესია
 მიიღო ოსმალეთის მთავრობისაგან ბალდადისა და მოსსულის ვილაიეტ-
 ში რკინიგზის გასაყვანად. რასაკვირველია: — თავისთავად ეს რკინიგზა
 ეკონომიური და სტრატეგიული თვალსაზრისით მეტისმეტად მნიშვნე-
 ლოვანი უნდა ყოფილიყო, — და გერმანიისათვის სანუკვარი ლევანტ-
 პოლიტიკა განხორციელების წინ იდგა. მაგრამ ამ კონცესიის განსაკუთ-
 რებული მნიშვნელობა იმაში მდგომარეობდა, რომ კონცესიონერებს
 ცხრა კილომეტრის ფართობზე წიაღის ყოველგვარი სიმღრღრის დამუ-
 ჷაების უფლება ეძლეოდათ და ვინაიდან ეს ადგილები მდიდარია ნავ-
 თით, **განა შეეძლო** ეს ინგლის მოეთმინა? სამგვარად საშიში იყო ეს ინ-
 გლისისათვის: 1) ეკონომიურად: ოსმალეთისა და სპარსეთის ბაზარის და-
 კარგვა, და დამუქრება ინდოეთს; 2) სტრატეგიულად: გერმანიის წაწევა
 ინდოეთისაკენ და სამხრეთ სპარსეთში ინგლისური ბაზის საფრთხეში ჩა-
 ვარდნა; 3) ნავთიანი ადგილების დაკარგვა!

ინგლისი შეუდგა დიპლომატიურ ბრძოლას ოსმალეთის მთავ-
 რობასთან და 1906 წ. ერთმა ინგლისურმა კომპანიამ, რომელსაც მხარს
 უჭერდა ინგლისის ელჩი სტამბოლში, დაიწყო იმავე კონცესიაზე მოლა-
 პარაკება. ამის შედეგად სულთანმა უარი უთხრა გერმანელებს. ეს და
 და ქიშობა გაგრძელდა მსოფლიო ომამდე, იგი არ დასრულებულა და
 ბალდადის საკითხს საერთაშორისო ომის აღმოჩენიქვაში თავისი წილი
 უძევს.

ნ ა ვ თ ი ს ს ა მ ხ ე დ რ ო რ ო ლ ი
 მ ს ო ფ ლ ი ო ო მ შ ი

ევროპის სახელმწიფოთა შორის ნავთიანი ადგილები ჰქონდა მხო-
 ლოდ ავსტრო-უნგრეთს, რუმინეთს და რუსეთს. ინგლისი, საფრანგეთი
 და გერმანია მნიშვნელოვანი ოდნობის ნავთს მოკლებული იყვნენ. რო-
 გორც კი ომი დაიწყო, ნავთის კრიზისიც დაუყოვნებლივ აღმოჩნდა, იმის
 მიუხედავად, რომ ყველგან ყველა მეომარმა მთავრობამ ნავთისა და მის
 პროდუქტთა რეკვიზიცია მოახდინა. მაგრამ განა ეს უშველიდა? ეს და-
 აკმაყოფილებდა მათ მოთხოვნილებას?

ომის წინ საფრანგეთის ჯარს ჰქონდა სულ ასი კამიონი (საბარ-
 გო ავტომობილი) ჯარის გადასაყვანად და მძიმე იარაღთა გადასაზიდათ
 — და უკვე ომის ერთი წლის შემდეგ ამავეს ჰქონდა 8100 და ომის უკა-
 ნასკნელ წელს კი 70000 კამიონი.

ომის დასასრულს, მარტოადმარტო დასავლეთის ფრონტზე, კავშირეთა მხარეზე მუშაობდა 100.000 კამიონი!

ომის დაწყებისას, გერმანელებმა გადალაპეს ბელგია და ამასთან გერმანიის ჯარის შვიდი არმია საფრანგეთში შეიჭრა და 1914 წლის სექტემბრის პირველს დაიწყო მათი დიდი შეტევა. კრონპრინცი ვილჰელმისა და ჰერცოგ ალბრეხტ ვერტემბურგის ჯარმა გაანადგურა ათი ფრანგული კორპუსი შამპანში (რაიმსისა და ვერდენს შუა, ხაზზე — ფორე-მალანგურტ-ვარენ). ფრანგები იძულებულა გახდნენ უკან დაეხიათ. სამხრეთით, სტ. მენეტულ და ვერდენს შუა. გერმანელების მარჯვენა ფრთა — არმია ფონ კლუკის, ფონ ბულოვის და ფონ ჰაუნენის შეუჩერებლივ მიისწრაფოდნენ პარიზისაკენ. საფრანგეთის მთავრობა პრეზიდენტ პუანკარესთან ერთად, სექტემბრის სამს გაიხიზნა პარიზიდან ბორდოს.

გერმანელებმა მიალწიეს მარნას, გადაეშვენ ამ მდინარეზე — პარიზისაკენ! — და ფონ კლუკის ჯარი პირდაპირ დაემუქრა ფრანგთა სატანტო ქალაქს... — და აი, აქ მოხდა რაღაც, რისი შედეგიც შეიქნა გერმანელთა ძლიერად მოსილი წინსვლის შეფერხება.

მაშინ როცა გერმანელი კრონპრინცისა და ჰერცოგ ალბრეხტის არმია შეჩერებულ იქნა ვერდენით და მისი ციხესიმაგრეებით, ბავარიის კრონპრინცის არმია კი მუდმივად ბრძოლაში იყო და ძლიერ მიიწვედა (ნანსი-ეპინალ), ლენერალ ჟოფრმა შესძლო მარნას სამხრეთით დიდძალი ჯარის მოგროვება; და პარიზის გუბერნატორ, ლენერალ გალიენის დაბეჯითებითი მოთხოვნით სექტემბრის ხუთიდან დაწყებულ იქნენ ფრანგთა სასტიკი თავდასხმანი გერმანელთა წინააღმდეგ ხაზზე — პარიზიდან ვერდენამდე. ბევრი, ბევრი სისხლი დაღვარეს ფრანგებმა ამ გადამჭრელ შეტევათა დროს და სექტემბრის ათიდან დაიწყო გერმანელების უკანდახევა ესნამდე. დასცალეს რეიმსი, არაგონენვალდი... გადარჩა პარიზი და მასთან ერთად საფრანგეთი! ეს იყო სახელგანთქმული და სისხლოვანი ბრძოლები მარნასთან. ამას შემდეგ იწყება 650 კილომეტრის სიგრძეზე მუდმივი პოზიციური ომი (შტელუნგსკრიიგ).

მარნაზე გამარჯვებაში დიდი როლი ითამაშა ავტომობილმა!

ჯარების მისაშველებლად გამოყენებულ იქნა მობილიზაციაქმნილი ავტომობილები, რომლითაც ათასობით მიიყარეს ჯარი აღნიშნულ ხაზზე.

ერთერთი დამსახურებული ავტომობილი ტაქსი, რომლითაც მეშვიდე დივიზიის ხუთი ჯარისკაცი გადაყვანილ იქნა, დღეს როგორც ისტორიული ნაშთი განისვენებს პარიზის მუზეუმში (ოტელ დუზანვალიდ). ამ ავტომობილით, როგორც წარწერა გვაჩვენებს, ჯარისკაცები გადაყვანილნი იყვნენ ნანტოი-ლე-ოდეუნამდე 1914 წლის, სექტემბრის 7-ს.

იგივე წარწერა გვიამბობს, რომ შოფერს უპასუხნია ლენერალ გალიენისათვის: —

«მოქმედებენ ვით ამხანაგები, მიდიან სადაც საჭიროა!»

ათასობით კამიონისათვის და მოტორებისათვის, ასობით ჰაეროპლანებისათვის, ასობით ტანკებისათვისა და ტრაქტორებისათვის, ასაფეთქებელ მასალათა დასამზადებლად, სამხედრო გემთათვის, წყალქვეშა ნავებისათვის — ნავთით და მისი პროდუქტები: — ბენზინი, ბენზოლი, სათბობი ნავთი, საზეთი, პლიცერინი და სხ. აუცილებელ საქიროებად გადაიქცა.

ანტანტის სახელმწიფოთა მთავრობებმა ნავთის მოსაპოებლად სპეციალური კომიტეტები შექმნეს. უდადესი სანავთო საზოგადოება — როიალ დაჩ-შელი, ანგლო პერშიანი და სხ. ამუშავდა ანტანტის ჯარისათვის. მაგრამ ეს მიწოდება საკმარისი არ იყო, ნავთის ნაკლებოვანება მეტად საგრძნობი შეიქნა.

ომის დაწყებისას ინგლისის ფლოტის 45 პროც. ნავთს ხმარობდა, ომის დროს გადააკეთეს ზოგი ძველი და ააგეს ახალი სამხედრო გემები, რომელნიც ნავთით მუშაობდენ; ამის გამო და საერთოდ, ნავთის ხმარება ინგლისის ფლოტში თვიურად 130.000 ტონადან 330.000 ტონამდე ავიდა!

«ისე მცირე იყო გემის სათბობი ნავთის მარაგი,» სთქვა შემდეგ ლორდ კერზონმა: — «რომ ფლოტი იძულებული ხდებოდა ხოლმე მანევრები შეემცირებია და სერიოზულად ფერხდებოდა თავის მოვალეობათა შესრულებაში»:

1917 წლის ივნისში, ნავთის მარაგი უდრიდა 950.000 ტონს და თვიური ხარჯვა კი 400.000!

მწვავე კრიტიკული მდგომარეობა!

ამერიკელი ელჩი ვ. ჰ. პეიჯი თავის მოგონებებში იხსენიებს შემდეგ წერილს ლორდ ნორტკლიფისას, რომელიც ინგლისის კომისიონერი იყო ამერიკაში: —

«ლორდ ნორტკლიფმა ეხლახან მიიღო კაბლოგრამა ლორდ ბალფურისაგან, რომლითაც იგი ატყობინებდა, რომ ინგლისის ფლოტი საფრთხეშია; ნავთის სიმცირის გამო ფლოტი ჩერდება»ო.

«წავიკითხე და გადავიკითხე დეპეშა», მწერდა ლორდ ნორტკლიფი — «და დაბოლოს დაუთრეკე სტანდარდ ოილ კომპანიის კაცს. ჩვენ შევხვდით ერთმანეთს, და მივეცი მას კაბლოგრამა, იმის მიუხედავად, რომ იგი იყო „მეტად საჩქარო, მეტად საიდუმლო“. მან წავიკითხა ის ორჯერ ნელად, დამიბრუნა უკან და მითხრა: — „თუ შესაძლებელია

გაკეთდება»-ო. მე ფასის შესახებ არაფერი მით'ვამს. იმ ხალხმა მაშინვე დაიწყო მუშაობა და ნავთი წავიდა ატლანტიკის გზით, და უფრო იფუად ვინემ მოველოდით. მათ შეეძლოთ ჩვენგან გამოეწურათ მილიონები, თუ ისარგებლებდნ ჩვენი გაჭირვებით. როცა მე მათ მადლობა ვუთხარი, მათ მხოლოდ შემინუნეს: «ეს ომი, როგორც თ'ვენა, ისე ჩვენიც არის!»-ო.

მოკავშირეებს სჭირდებოდათ ნავთის მეტად დადი ოდნობა თავისი უდიდესი ფლოტისათვის, უჩიცივი აკუმოზალეპისათვის, ჰაეროპლანებისათვის და სხ. და კრიტიკულ მომენტში, ოდეს მოკავშირეების ბედი სასწორზე იყო დადებული, — კლემანსო კაბლოკრამას უგზავნიდა ამერიკის პრეზიდენტ ვილსონს (1917 წლის დეკემბრის 15-ს): —

ამ ომის გადამწყვეტ მომენტში, როცა მომავალ წელში, დაიწყება მეტად მნიშვნელოვანი ოპერაციები საფრანგეთს ფრონტზე, არ შეიძლება საფრანგეთის ჯარს მოაკლდეს ერთ წუთს ნავთი, რომელიც მისი კამიონებისათვის, ჰაეროპლანებისათვის და არტილერიის ტრანსპორტისათვის სასიცოცხლო საჭიროებას წარმოადგენს. ნავთის მიწოდებაში შეფერხება გამოიწვევს ჩვენი ჯარის მეყვსეულ მოშლას და შეიძლება მოკავშირენი გვაიძულოს არახელსაყრელ ზავზე»-ო.

შემდეგ, სთხოვდა რა კლემანსო გამოეგზავნა მოკავშირეთა ჯარისათვის ნავთით დატვირთული გემები, თავის დეპეშას ამნაირად ათავებდა: —

«მოკავშირეთა ბედი სასწორზეა; თუ მოკავშირეთ არა სურთ წააგონ ომი, მაშინ თქვენ, საფრანგეთზე გერმანელების შემოტევის უდიდეს წუთში, არ უნდა დაგვაკლოთ არც ერთი წვეთი ნავთისა, რომელიც ისეა აუცილებელი, როგორც სისხლი მომავალ ბრძოლებში!».

და მართლაც, მოკავშირეთა ჯარებმა მიიღეს აუარებელი ნავთი. მას შემდეგ, რაც ამერიკის შეერთებული შტატები ომში ჩაერივნ, შექმნილ იქნა მოკავშირეთაშორისო სანავთო კონფერენსი, რომელსაც დაეკისრა ყველა ფროტისათვის ნავთის მიწოდება. სენატორი ბერანჟე, ნავთის გენერალური კომიტეტის თავჯდომარე, ჭეშმარიტებას ამბობდა:

«წარმოიდგინეთ, მარშალ ფოშს, ანტანტის მთავარსარდალს; გენერალ დიასს, იტალიის ფრონტზე; გენერალ ფრანშე დესპერესს, სალონიკში; ლორდ ბიიტისს, მოკავშირეთა ფლოტის მთავარსარდალს, არასოდეს აღარ მოჰკლებიათ ნავთი 1917 წლის შუადან...»

მოკავშირეებმა გაიმარჯვეს.

დროებითი ზავის ჩამოგდების რამოდენიმე დღის შემდეგ, 1918 წლის ნოემბრის 21-ს ლანკასტერ ჰაუზში, მოკავშირეთაშორისო სანავთო ყრილობაზე ლორდ კერზონმა სთქვა: —

«როგორ შეგვეძლო ჩვენ უნაკთოდ უზრუნველგვეყო ფლოტის მოძრაობა, ჯარის ტრანსპორტი და სხვადასხვა ასაფეთქებელ მასალათა დამზადება? როგორ შეგვეძლო მოგვეხდინა აუცილებელი ტრანსპორტი ჯარებისა და მუნიციისა სხვადასხვა ფრონტზე? ნავთის ყველა პროდუქტი, სათბობი ნავთი, გაზნავთი, გაზოლინი, ზეთი და სხ. თამაშობენ ამ ომში თანაბარ მნიშვნელოვან როლს. მართლაც, ჩვენ შეგვიძლია ვსთქვათ, რომ მოკავშირენი გამარჯვებამდე მიცურდენ ნავთის ტალღებზე.

«თვითეულს, ვინც ყოფილა ფრონტზე, თვალში მოხვდებოდა ის მეტისმეტად მნიშვნელოვანი როლი, რომელიც ნავთმა ითამაშა — და ერთი მეტად გასაკვირველი რამ, რასაც კაცი ფლანდრიაში და საფრანგეთში ნახავდა, იყო ურიცხვი ჯარი ავტომობილებისა, რომელიც ომის წარმოების უდიდეს ორგანიზაციის ნაწილს წარმოადგენდა. შეიძლება გადაჭრით ითქვას, რომ ჩვენი ჯარი წარმატებით ვერ დაასრულებდა ომს, თუ მას ნავთი არ ექნებოდა»...

და ბერანეემ სთქვა: —

«ეხლანდელი გამარჯვება მიღწეულია პუალუს, ტომმის, ადილის და იანკის სისხლით, მაგრამ ეს გამარჯვება არ იქნებოდა, რომ არ გვექონოდა აგრეთვე დედამიწის სისხლი, რომელსაც ნავთი ეწოდება. ეს გამარჯვება მომავალ საუკუნოებში წოდებულ იქნება ნავთის გამარჯვებად»...

მართალიც არის! შეიძლება ითქვას, რომ ამ მსოფლიო ომში იყო ბრძოლა კაპიტონსა და რკინიგზას შორის, იყო დუელი ქვანახშირსა და ნავთს შორის! ამ ბრძოლაში გამარჯვება ნავთმა იდღესასწაულა.

ბ. ვარდანი

« მ ხ ე დ ა რ ი »-ს რედაქცია ღრმა თანაგრძნობას უცხადებს ბ-ნი ვ ა ხ ტ ა ნ გ ლ ა მ ბ ა შ ი ძ ი ს დამწუხრებულ ოჯახს ძვირფასი შვილის გ ი ვ ი ს უ დ რ ო ჲ დ ა ლ უ პ ე ს ი ს გ ა მ ო .

უ ც ხ ო ე თ ი ს ს ა მ ხ ე დ რ ო ლ ი ტ ე რ ა ტ უ რ ი დ ა ნ

ქართულ ენაზე თითქმის სრულებით მოკლებული ვართ სამხედრო ლიტერატურას, რაც დიდ ნაკლად უნდა ჩაითვალოს; ამიტომ სანამ არ შეგვიქმნია ჩვენი საკუთარი და საფუძვლიანი ლირების ნაშრომები ამ დარგში, საჭიროდ ვთვლით, შეძლებისდაგვარად მივაწოდოთ მკითხველთ ის ლირსშესანიშნავი ნაწარმოებნი, რომელნიც დიდი ხანია დამკვიდრებული და გავრცელებული არიან ევროპის ლიტერატურაში და მხედრული განვითარებისათვის წარმოადგენენ ძვირფას სახელმძღვანელოებს. ისინი სასარგებლო არიან აგრეთვე კერძო პირთათვისაც, რომელთაც შეძლებას მისცემენ იქონიონ ნამდვილი და შეგნებული შეხედულება როგორც სამხედრო ხელოვნებაზე, ისე სამხედრო მოქმედებებზე.

დავიწყებთ გერმანელი გენერალი კლაუზევიცის თხუთხუთედიან; კლაუზევიჩი არის სამხედრო ხელოვნების ერთი უდიდესი თეორეტიკოსთაგანი მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისში. მისი წიგნები «ომის შესახებ» თუმცა სავსებით ვერ იქმნენ მის მიერ დასრულებული მოულოდნელი გარდაცვალების გამო, მაინც წარმოადგენენ დაუფასებელი ლირების შრომებს, ეხლაც კიდევ, მათი დაწერის ასი წლის შემდეგ, «რომლის ფორმა და შინაარსი არსებითად გამოსახავს ერთადერთ უდიდეს რამეს, რაიც ომის შესახებ გამოთქმულ იქნა».

ვინაიდან საბრძოლო მოქმედების წარმოების ტაქტიკა, იარაღის და ტექნიკის შეუდარებელი განვითარებისა და მრავალ მიღწევათა გამო სხვადასხვა დარგში, დროთა განმავლობაში თანდათან იცვლება, ამიტომ

ამ ავტორის ზოგიერთი მსჯელობანი, რომელნიც ეხებიან განსაკუთრებით ტაქტიკის დარგს, მოგვეჩვენება არა სავსებით გასაგებად, როგორც დამყარებული წარსული დროის გამოცდილებებზე და ჩვეულებებზე; მაგრამ უნდა ვეცადოთ და შევსქლოთ გავარჩიოთ «დროებითი საგნები, რომელნიც დამყარებულა არიან უკვე მკვდარ სინამდვილეზე, ბრძოლის და ომის ნანდვილ და არსებით დებულებათაგან — და თუ კი ამას შევძლებთ, მით უფრო ცხადათ დავინახავთ ამ დებულებათა უცვლელობას, რომელნიც გენიალურად გამოთქმული იყვენ ავტორის მიერ, რომელსაც დაძჳა პრაქტიკულმა გამოცდილებამ და ფილ. ხსოუიუშმა განათობამ შექლება მისცა ღრმა და დაწკრილებითი ანალიტიკური გამოკვლევანი გამოესახა დასკვნილ, სინტეტიურ ფორმულებით».

ვეცდებით ხსენებულ ნაწარმოებიდან ამოვკრაფოთ ის ღირსშესამჩნევი თავები, სადაც არის ბანსი სამხედრო ხელაქნებას და მისი საკითხების ურყევ დებულებათა ირგვლივ.

ლ. მ.

გენერალი კარლ ფონ კლაუზევიც

რა არის ომი?

I. შესავალი

განზრახული გვაქვს, უპირველეს ყოვლისა, განვიხილოთ ჩვენი საკნის თკითეული შემადგენელი ელემენტი, შემდეგ თკითეულა მისი ნაწილი, და ბოლოს კი შინაგანი კავშირი მთლიანი საგნისა. ამრიგად, თანდათანობით გადავალთ მარტივ საგნებიდან რთულზე. აქ მეტად, ვინემ სხვაგან უნდა დავიწყოთ და შევეხოთ მთლიან არსს, ვინაიდან ერთდროულად რომელიმე მისი შემადგენელი ნაწილის განხილვის დროს უნდა ვფიქრობდეთ აგრეთვე მთელ საგანზედაც, როგორც ერთ მთლიანზე.

განმარტება მცნებისა

არ შევეუდგები ერთბაშად ომის მძიმე პუბლიცისტურ განმარტებას; შევჩერდებით წის ძირითად, პირველყოფილ სახეზე — ჭიდაობაზე. ომი არ არის სხვა რამ, თუ არა მხოლოდ გაფართოებული ჭიდაობა—შებრძოლება. იმის მაგივრად რომ განვიხილოთ, როგორც ერთი მთლიანი, უთქალავი რიცხვი შეჭიდებათა, რომელთაგანაც შესდგება ომი, უკუეუსი

იქნება წარმოვიდგინოთ აქ ორი მოჭიდავე. ყოველი მათგანი სცდილობს ფიზიკურ ძალის საშვალეებით აიძულოს მოპირდაპირე რომ შეასრულებიოს საკუთარი ნება-სურვილი, და მისი უახლოესი მიზანია დასდოს მიწაზე მოპირდაპირე და ამით შექმნას ის უძლური შემდეგი წინააღმდეგობის გაწვევისათვის.

მაშ, ომი არის ძალმომრეობის აქტი, რომელსაც მიზნად აქვს იძულება მოპირდაპირესი ჩვენი ნება-სურვილის შესასრულებლად.

ძალმომრეობა ეტანება ხელოვნებისა და მეცნიერების ყოველ მონაპოვარს, რომ გაუწიოს წინააღმდეგობა ძალმომრეობასვე. უმნიშვნელო, თითქმის სრულებით არა საყურადღებო შეზღუდვანი, რომელთაც იღებს თავის თავზევე ეგრედ წოდებული საერთაშორისო კანონების სახელით, არიან მისი თანმსლებელნი, რომელნიც სრულებითაც არ ასუსტებენ არსებითად მის ძალას. ძალმომრეობა, და მხოლოდ ფიზიკური ძალმომრეობა (მორალური, ასე ვსთქვათ, არ არსებობს გარეშე სახელმწიფო და კანონის მცნებისა), არის მაშ საშვალეობა, იმ დროს, როდესაც მიზანი არის მოხვევა მტერზე ჩვენი ნება-სურვილისა. რომ ამ მიზანს მივალწიოთ, მტერი უნდა განვიაზრებოდ — და სწორედ ეს წარმოადგინს სამხედრო მოქმედების უშუალო მიზანს. ეს უშუალო მიზანი ფარავს როგორც ომის არსებით მიზნებს და განზე სდებს მას, როგორც ისეთ რამეს, რომელიც არ ეკუთვნის საკუთრივ ომს.

3. ძალის მოხმარა უკიდურესობამდე

კეთილი გულის მქონე არსებანი შეიძლება ფიქრობდენ, რომ შესაძლებელია მოპირდაპირის ხელოვნურად განიარაღება; ან მისი წაქცევა მრავალ ჭრილობათა მიუყენებლივ, და რომ აქეთკენ უნდა მიისწრაფოდეს სამხედრო ხელოვნება. თუმცა ეს ძალიან ლამაზად გამოიყურება, მაგრამ ამგვარი შეცდომა აუცილებლად გამოსწორებული უნდა იქნეს; ისეთ სასიფათო საქმეში, როგორიცაა ომი, ყველაზე მეტად მანებელია მხოლოდ შეცდომანი, რომელნიც გამომდინარეობენ გულკეთილობისგან. ვინაიდან ფიზიკური ძალმომრეობის მოხმარება მთელი სისრულით, სრულებითაც არ აყენებს განზე გონების თანამშრომლობას, ამიტომ ვინც გამოიყენებს ამ ძალმომრეობას უყოყმანოდ, სისხლის დაუზოგველად — სძლევს მუდამ მოპირდაპირეს, რომელიც ეგრეთვე ასე მოიქცევა. ამრიგად, თავს ახვევს მოწინააღმდეგეს მოქმედების მეთოდს და ეგრე ორთავე გაემართებიან უკიდურესობამდე, შეუზღუდავით ერთი მეორის გადაჭარბებისაკენ.

ასეთია ნამდვილი შეხედულება ამ საკითხზე; და იქნებოდა უაზრო საქმედ და კიდევ პირდაპირ მოუსაზრებელ მისწრაფებად, რომ შეძრწუნებული ომის სასტიკი საფუძველით, თვალს ვხუჭავდეთ მის არსზე.

თუ კი ომი განათლებულ ხალხთა შორის არის უფრო ნაკლებად სასტიკი და ნაკლებ ვამანადგურებელი, ვინემ გაუნათლებელ ხალხთ შორის, ამის მიზეზია სახელმწიფოების როგორც შინაგანი, ისე საერთაშორისო საზოგადოებრივი მდგომარეობა. ამ მდგომარეობიდან და დამოკიდებულობიდან გამომდინარეობს ომი, მისი პირობები, სიდიდე და სიძლიერე; მაგრამ ეს მიზეზები არ წარმოადგენენ ომის არსს, არამედ მხოლოდ მის პირობებს, და არ შეიძლება საკუთრივ ომის ფილოსოფიაში შეტანილ იქნენ დებულებანი ზომიერობისა, აბსტრუქციის ჩაუდენლად.

ბრძოლა ხალხთ შორის უმთავრესად შესდგება ორ სხვა და სხვა ფუძესაგან: მტრული გრძნობისაგან და მტრული განზრახვისაგან. ეს უკანასკნელი ფუძე, როგორც ყველაზე უფრო საერთო, გავხადეთ ჩვენი განმარტების დამახასიათებელ მხარედ. მართლაც, შეუძლებელია წარმოადგენა სიძულვილის გრძნობისა, თუნდაც პირველყოფილ ინსტიქთან მოსაზღვრესი, რომელიც მოკლებული იქნება მტრულ განზრახვას, მაშინ როდესაც, უმეტეს შემთხვევაში მტრული განზრახვანი სრულებით, ან, ყოველ შემთხვევაში, მნიშვნელოვანი ხარისხით მოკლებულია სიძულვილის გრძნობას. ველურ ხალხში სუბარბობენ გრძნობათაგან წარმოშობილი განზრახვანი, განათლებულ ხალხში კი — გონებისაგან. ეს განსხვავება არა ძვეს თვით ბარბაროსობისა თუ ცივილიზაციის ბუნებაში, არამედ მათ თანამგზავრ გარემოებებში, დაწესებულებებში და სხვაში, და არ არის გამოუნაკლისოდ ყოველგან, არამედ მხოლოდ უმეტეს შემთხვევაში, ისე კი თვით უდიდესად განათლებულ ერებშიაც ვხვდებით ხანდახან ერთი მეორესადმი უალრესს სიძულვილს.

აქედან ვხვდავთ, თუ როგორი შეცდომა იქნებოდა, რომ ომი განათლებულ ერთა შორის ჩაგვეთქალა მხოლოდ მათ მთავრობათა გონების ჩვეულებრივ განსაზიერებად, და წარმოგვედგინა ის სრულებით მოკლებული ქინიანობას (ქინიან გრძნობას). ეს რომ ეგრე ყოფილიყო, მაშინ არ დასჭირდებოდა მას სრულებით ნამდვილი მებრძოლი მასსა, არამედ მხოლოდ მათა ერთა მეორესადმი შეთანხმება და შეიცვლებოდა ალგებრის-მაგვარ მოქმედებად.

თეორიამ კიდევაც დაიწყო გადახვევა ამ მიმართულებით, და მხოლოდ უკანასკნელი ომების მოვლენებმა გადაიყვანეს ის ნამდვილ გზაზე. მაშ თუ კი ომი არის ძალმომრეობის აქტი, ამით ის ეკუთვნის გრძნობათა სფეროს. ეს გრძნობავე არის ან ომის მიზეზი ან-და გამომდინარეობს

კიდევ მისაგან პატარა თუ დიდი ხარისხით, და ეს ხარისხი არ არის დამოკიდებული ცივილიზაციის სიმალლისაგან, არამედ მტრული ინტერესების წონის და გამძლეობისაგან.

მაშ თუ ვხედავთ, რომ განათლებული ხალხები არ ჰხოცავენ ტყვეებს, არ ანადგურებენ ქალაქებსა და მხარეს, ხდება ეს იმის გამო, რომ გონებამ თანდათან უფრო მეტი გავლენა იქონია ომის წარმოების სახეზე, გვასწავლა გამოყენება ძალმომრეობის მოხმარებაში უფრო ნაყოფიერი საშუალებებისა, ვინემ პირველყოფილი ინსტიქტის განსახიერება. დენტის გამოგონება და სასროლი იარაღის თანდათან განვითარება სამოდ გვიჩვენებს, რომ მისწრაფება მოპირდაპირის გასანადგურებლად, რომელიც ძვეს თვით ომის მცნებაში, არავითარ შემთხვევაში არც შეჩერებულა და არც დარჩენილა გვერდით ცივილიზაციის განვითარების გამო.

ვიმეორებთ: — ომი არის ძალმომრეობის აქტი, და მის შეფარდებისას არ არსებობენ საზღვრები; ორთავე მოპირდაპირენი თ ა ვ ი ა ნ თ თ ა ვ ს ახვევენ კანონებს, იწყება ერთი მეორეზე გაკლენიანობა, რომელსაც თავისთავად მიჰყავს ისინი უკიდურესობამდე. ეს არის პირველი გავლენიანობა ერთმანეთზე და პირველი უკიდურესობა, რომელსაც ვხვდებით ჩვენს მსჯელობაში.

4. მიზანი არის მტრის დაუძღვრება

ვსტყვიან, რომ საომარი მოქმედების მიზანი არის მტრის დაუძღვრება. დავამტკიცებთ ესლა, რომ ეს აუცილებელია, ყოველ შემთხვევაში, თეორიაში მაინც.

თუ კი მოპირდაპირემ უნდა შეასრულოს ჩვენი ნება-სურვილი, უნდა ჩავაყენოთ ის უფრო ძნელ პირობებში, ვინემ ის მოთხოვნილება, რომელსაც წაუყენებთ მას. უარყოფითი მხარე ამ მდგომარეობისა არ უნდა იქნეს ცვალებადი, ყოველ შემთხვევაში არ უნდა გამოიყურებოდეს ამგვარად, ვინაიდან წინააღმდეგ შემთხვევაში, მოპირდაპირე დაუძღვის უფრო შესაფერის წუთს და არ იქნება განწყობილი დათმობებზე. ყოველი ცვლილება ამ მდგომარეობისა, გამოწვეული შემდეგი სამხედრო მოქმედებებით, უნდა იყოს მოპირდაპირის შეგნებისათვის მაინც, მისთვის არასასარგებლო. უკიდურესი მდგომარეობა, რომელშიაც შესაძლებელია ჩავარდეს ომის მწარმოებელი, არის სრული უძღვრება. მაშ თუ გვსურს სამხედრო მოქმედებათა საშუალებით ვიძულოთ მოპირდაპირე შეასრულოს ჩვენი ნება-სურვილი — ან სრულებით უნდა განვიადარალოთ ის, ან

ჩავაყენოთ კიდევ ისეთ მდგომარეობაში, რომელიც იწვევს განიარაღების საშიშროებას. აქედან გამომდინარეობს, რომ: — განიარაღება, ან ძლევა მტერის, ან კიდევ როგორი სახელიც არ უნდა ვუწოდოთ ამას, უნდა იყოს მუდამ მიზნად სამხედრო მოქმედებათა.

მაგრამ ომი არ წარმოადგენს ცოცხალი ძალების მოქმედებას მკვდარ მასსახე, ვინაიდან ასეთი სრული მორჩილება ერთერთ მხარესი, არ იქნებოდა ომის წარმოება. წინაუკმოდ, ომი არის მუდამ მხოლოდ ცოცხალი ძალების შეჯახება. ყველაფერი მაშ, რაც ჩვენ ვსტყვიით, სამხედრო მოქმედებათა საბოლოო მიზნების შესახებ, ეფარდება ორივე მხარეს. და აქაც არის, მაშასადამე, ხელახლად, ერთმანეთზე გავლენიანობა. სანამ საბოლოოდ არ ვსძლევთ მოპირდაპირეს, უნდა ვშიშობდეთ, რომ ის მე მძლევს; არა ვარ მაშინ დაიმედოვნებული საკუთარი მოქმედებით, არამედ ის მიკარნახებს მე კანონებს, როგორც მე მას. აი მეორე ერთმანეთზე გავლენიანობა, რომელსაც მივეყვართ მეორე უკიდურესობამდე. (მეორე ერთმანეთზე გავლენიანობა).

5. უკანასკნელი ძალების დაჯიმვა

თუ გვსურს მოპირდაპირის ძლევა, საკუთარი ძალა უნდა შევადაროთ მის წინააღმდეგობის შეძლებას. ძალა ეს არის შედეგი ზოგიერთ გარკვეულ პირობებისა, რომელნიც არიან მუდამ განუყრელად; ეს არის სახელდობრ: საშვალეებათა გროვა, რომელიც გავგაჩნია და ნებისყოფის დაჯიმვა.

ხელთარსებულ საშვალეებათა გროვის განსაზღვრა მუდამ შესაძლებელია, ვინაიდან ეყრდნობა ის (თუმცა არა საკლებით) რიცხვებს, ნებისყოფის დაჯიმვის სიძლიერის გაზომვა უფრო მეტად ძნელია; მისი შეფასება შესაძლებელია მხოლოდ ომის მოტივების ძალის მიხედვით. თუ წარმოვიდგენთ, რომ მოპირდაპირის ძალა აღემატება ჩვენ შეძლებას, ამ შემთხვევაში, წარვუყენებ ჩვენი შეძლების უმაღლეს ხარისხს. მაგრამ მოპირდაპირეც ამასვე სჩადის; აქედან გამომდინარეობს ძალების ახალი შეხლა-შემოხლა, რომელსაც ისევ თეორეტიულად მივეყვართ უკიდურესობამდე. ეს არის მესამე ერთმანეთზე გავლენიანობა და მესამე უკიდურესობა, რომელსაც ვხვდებით. (მესამე ერთმანეთზე გავლენიანობა).

) სარედაქციო კოლეგია

Bourg-la-Reine (Seine). — Imprimerie du Commerce, 8, Grande-Rue.